

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง แนวทางการนิเทศภายในของครูผู้สอน ตามหลักธรรมสังคหวัตถุ ๔ ในสถานศึกษา อำเภอบรรพตพิสัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต ๒ ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้นำเสนอตามหัวข้อดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการนิเทศภายใน

๒.๑.๑ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับความต้องการการนิเทศภายในโรงเรียน

๒.๑.๒ แนวคิด และทฤษฎีการนิเทศภายในของ เบน เอ็ม แฮร์ริส (Ben M Harris)

๒.๑.๓ ความหมายของการนิเทศการศึกษา

๒.๑.๔ ความหมายของการนิเทศภายใน

๒.๑.๕ ความจำเป็นของการนิเทศภายใน

๒.๑.๖ ความมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา

๒.๒ หลักธรรมสังคหวัตถุ ๔

๒.๒.๑ ความหมายของหลักสังคหวัตถุ ๔

๒.๒.๒ ความหมายเกี่ยวกับทาน

๒.๒.๓ ความหมายเกี่ยวกับปิยวาจา

๒.๒.๔ ความหมายเกี่ยวกับอัตถจริยา

๒.๒.๕ ความหมายเกี่ยวกับสมานัตตตา

๒.๓ ข้อมูลพื้นที่วิจัย

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๔.๑ งานวิจัยในประเทศ

๒.๔.๒ งานวิจัยในต่างประเทศ

๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการนิเทศภายใน

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศภายใน ถือเป็นเรื่องราวของการวางแผนงานในการนิเทศ เพื่อดำเนินงานการนิเทศตามกระบวนการให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายและออกแบบไว้เป็นแนวทางของการศึกษา ดังนี้

๒.๑.๑ แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับความต้องการการนิเทศภายในโรงเรียน

ความต้องการการนิเทศภายในโรงเรียนของครู หมายถึง ความต้องการความช่วยเหลือการพัฒนาและส่งเสริมเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนจากผู้บริหารหรือผู้ให้การนิเทศภายใน

โรงเรียนส่งผลให้การจัดการเรียนการสอนมีคุณภาพผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น ซึ่งมีผู้ศึกษาถึงความต้องการการนิเทศของครูในด้านต่างๆ ไว้ดังนี้

ปรีชา ทองรส ได้ศึกษาสภาพและความต้องการการนิเทศภายในของครู ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานประถมศึกษา อำเภอดง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า สภาพการนิเทศภายในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษามีการปฏิบัติเรียงลำดับ คือ การนิเทศด้านการวัดและประเมินผล การนิเทศด้านหลักสูตร การนิเทศด้านกิจกรรมการเรียนการสอน การนิเทศด้านเทคนิคและวิธีการนิเทศ และการนิเทศด้านสื่อการเรียนการสอน สำหรับความต้องการการนิเทศภายในของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาพบว่า มีความต้องการในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับ คือ การนิเทศด้านสื่อการเรียนการสอน การนิเทศด้านการวัด และประเมินผล การนิเทศด้านเทคนิคและวิธีการนิเทศ การนิเทศด้านหลักสูตร การนิเทศด้านกิจกรรมการเรียนการสอน^๑

สุตาพร เชียงเถียร ได้ศึกษาสภาพความต้องการการนิเทศเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรของครูคณิตศาสตร์ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดปราจีนบุรี พบว่า ครูคณิตศาสตร์ในโรงเรียนประถมศึกษา มีความต้องการนิเทศเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรของครูคณิตศาสตร์ ด้านการแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน และด้านการจัดปัจจัย และสภาพแวดล้อมเพื่อการใช้หลักสูตร อยู่ในระดับปานกลาง และมีความต้องการนิเทศ ด้านการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณารวมทุกด้านเกี่ยวกับความต้องการการนิเทศเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรของครูคณิตศาสตร์ พบว่า มีความต้องการการนิเทศเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรของครูคณิตศาสตร์ อยู่ในระดับปานกลาง^๒

ปวีณา ลำพาย ได้ศึกษาความต้องการของครูในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด เกี่ยวกับการพัฒนาตนเองให้สอดคล้องกับแนวทางการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ พบว่า ความต้องการพัฒนาตนเองด้านการเรียนการสอน และด้านรูปแบบในการพัฒนาตนเอง มีความต้องการระดับมาก ความต้องการพัฒนาตนเองของครูด้านการเรียนการสอน ได้แก่ ความต้องการพัฒนาตนเองเกี่ยวกับหลักสูตรและแผนการเรียนรู้ความต้องการพัฒนาตนเองเกี่ยวกับสื่อการเรียนรู้ ความต้องการพัฒนาตนเองเกี่ยวกับการวัดและประเมินผล^๓

สรุปได้ว่า ในการศึกษาความต้องการการนิเทศภายในโรงเรียนของครูนั้น ครูผู้สอนมีความต้องการการนิเทศอยู่ในระดับมากโดยเฉพาะในเรื่องหลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและวิธีสอน การใช้สื่อการเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผล แสดงให้เห็นว่าครูมีความต้องการปรับปรุง และพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของตนตลอดเวลา การนิเทศภายในโรงเรียนเป็น

^๑ปรีชา ทองรส, สภาพและความต้องการการนิเทศภายในของครูในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอดง จังหวัดเชียงใหม่, **รายงานการศึกษาค้นคว้าอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๑), หน้า ๗๒-๗๕.

^๒สุตาพร เชียงเถียร, ความต้องการนิเทศเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรของครูคณิตศาสตร์ ในโรงเรียนครุศาสตรมหาบัณฑิต ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดปราจีนบุรี, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๐.

^๓ปวีณา ลำพาย, ความต้องการของครูในการพัฒนาตนเองให้สอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๔), หน้า ๕๑.

กระบวนการหนึ่งที่สามารถช่วยเหลือในการจัดการเรียน การสอนของครูให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น หากการนิเทศภายในโรงเรียนผู้บริหารสามารถจัดการนิเทศให้สอดคล้องกับความต้องการของครู ส่งเสริมสนับสนุนและพัฒนาการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งได้แก่ การวางแผน การสอน การเตรียมการสอน การจัดการเรียนการสอน การใช้สื่อการเรียนการสอน การวัดผลและ ประเมินผล ก็จะทำให้เกิดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน ส่งผลให้การจัดการเรียนการสอนของครูมี คุณภาพ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้สามารถพัฒนาตนเองได้ตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพ

๒.๑.๒. แนวคิดทฤษฎีการนิเทศภายในของ เบน เอ็ม แฮร์ริส (Ben M. Harris)

การนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน คือ เป็นความรับผิดชอบของผู้บริหารที่จะบริหาร โรงเรียนทั้งระบบงานนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนจึงเป็นงานที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ถ้าต้องให้โรงเรียน ประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ผู้บริหารจะต้องมีการนิเทศภายในโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง เบน เอ็ม แฮร์ริส (Ben M. Harris) กำหนดขอบข่ายของการนิเทศไว้ ๑๐ ด้าน ดังนี้

๑. ด้านการพัฒนาหลักสูตร (Developing curriculum) คือ การออกแบบ หรือ ปรับปรุงหลักสูตรที่จะนำมาใช้โดยคำนึงถึง บุคลากร เวลา สถานที่ และเทคนิควิธีการสอนต่างๆ รวมทั้งการจัดทำคู่มือครู การใช้หลักสูตร การจัดทำมาตรฐานทางวิชาการ การพัฒนาแผนการเรียน การสอน และบทเรียน

๒. ด้านการจัดระบบการเรียนการสอน (Organizing for instruction) คือการจัดทำ แผนงาน เพื่อนำหลักสูตรไปใช้ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับบุคลากร อาคารสถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ ขอบข่ายของงานได้แก่ การจัดชั้นเรียน การจัดตารางสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการจัด ครูเข้าสอน

๓. ด้านการบริหารบุคลากร (Providing staff) คือ การสรรหา การคัดเลือก การ มอบงานให้ให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถของบุคลากร

๔. ด้านการจัดหาสื่ออำนวยความสะดวก (Providing facilities) คือ การวางแผน การจัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่ครูผู้สอนอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการจัดหาอาคารเรียน อาคารประกอบต่างๆ และการพัฒนาคุณลักษณะของเครื่องใช้ต่างๆ ให้เหมาะสม

๕. ด้านการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ (Providing materials) คือ การตรวจ และเลือกวัสดุ อุปกรณ์การสอนที่จะนำมาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพต่อการเรียนการสอน

๖. ด้านการฝึกอบรมครูประจำการ (Arranging for in-service) คือ การจัดกิจกรรม เพื่อส่งเสริมให้ครูมีความก้าวหน้า และเลื่อนวิทยฐานะให้สูงขึ้น

๗. ด้านการปฐมนิเทศครูใหม่ (Orienting new staff member) คือ การให้ข้อมูล ข่าวสารที่จำเป็น และความเข้าใจในการปฏิบัติแก่ครูใหม่

๘. ด้านการจัดบริการพิเศษให้แก่เด็กเรียน (Relating special pupils services) คือ การ จัดบริการให้แก่เด็กเรียน ที่สนับสนุนกระบวนการเรียนการสอนเพื่อตอบสนองจุดมุ่งหมายหลักการสอน

๙. ด้านการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน (Developing public relations) คือ โดยใช้การ เรียนการสอนเป็นสื่อ เช่น การให้ข่าว การขอความร่วมมือ การหลีกเลี่ยงความขัดแย้งต่างๆ

๑๐. ด้านการประเมินผลการสอน (Evaluation) คือ การวางแผนการจัดระบบ ประเมินผลการปฏิบัติกิจกรรมในทุกด้านที่เกี่ยวกับการสอน^๔

ด้านการพัฒนาหลักสูตร (Developing curriculum)

เบน เอ็ม แฮร์ริส ได้กล่าวถึงการพัฒนาหลักสูตรไว้ว่า หมายถึง การออกแบบหรือการปรับปรุง หลักสูตรที่จะนำมาสอนในโรงเรียนให้เหมาะสมโดยคำนึงถึงบุคลากร เวลา สถานที่ และเทคนิควิธีการสอนต่างๆ รวมทั้งการจัดทำคู่มือครู คู่มือการใช้หลักสูตร การจัดทำมาตรฐานทางวิชาการ การพัฒนาแผนการเรียนการสอน และบทเรียนต่างๆ^๕

สรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตร คือ การนำหลักสูตรมาพัฒนา และปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น ผู้เรียน และสภาพของสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไป ดังนั้นผู้บริหารจำเป็นต้องเป็นผู้ดำเนินการพัฒนาหลักสูตร ได้แก่ จัดให้มีการวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลาง เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา มีการติดตาม และประเมินผลการใช้หลักสูตร หลักสูตรจึงหมายความว่าครอบคลุมถึงการสร้างหลักสูตรใหม่ การพัฒนา และปรับปรุงหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นเพื่อความเหมาะสมกับแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียน และสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

ด้านการจัดระบบการเรียนการสอน (organizing for instruction)

เอนก ส่องแสง กล่าวว่า การส่งเสริม และการปรับปรุงการเรียนการสอนเป็นหัวใจของการนิเทศการศึกษาการที่ต้องมีการนิเทศการศึกษาที่ดีการมีศึกษานิเทศก์หรือผู้บริหารทำหน้าที่นิเทศที่ดี ล้วนแต่เป็นไปเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนของครูให้มีสมรรถภาพยิ่งขึ้น และส่งเสริมให้การเรียนการสอนของเด็กบรรลุผลตามความมุ่งหมาย^๖

เบน เอ็ม แฮร์ริส การทำให้ความหมายของการจัดการเรียนการสอน การจัดระบบการเรียนการสอน หมายถึง การจัดทำแผนงานเพื่อนำหลักสูตรไปใช้กับนักเรียนและบุคลากร อาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ โดยคำนึงถึงความสอดคล้องของเวลาและจุดประสงค์การสอน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดของหน่วยงาน คือการจัดชั้นเรียน การจัดตารางสอนจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการจัดครูเข้าสอน^๗

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า การจัดระบบการเรียนการสอนมีความสำคัญมาก การสอนจะมีประสิทธิภาพ คือ การนำวิธีการสอน กิจกรรมการเรียนการสอน ที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติเนื้อหาสอดคล้องกับท้องถิ่นและความสนใจของผู้เรียน และอุปกรณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกันและเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

^๔Harris, Ben M., *Supervision Behavior in Education*, Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice – Hall, (1975), P. 11 – 12.

^๕Harris, Ben M., *Supervision Behavior in Education*, Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice – Hall, (1975), P. 11.

^๖เอนก ส่องแสง, *การนิเทศการศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏพระนคร, ๒๕๔๐), หน้า ๒๖๖.

^๗Harris, Ben M., *Supervision Behavior in Education*, Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice – Hall, (1975), P. 11.

ด้านการบริหารบุคลากร (providing staff)

เบน เอ็ม แฮร์ริส ให้ความหมายของการบริหารบุคลากรว่า หมายถึง การสรรหา การคัดเลือก การมอบหมายให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถของบุคลากร^๘

ดังนั้น การบริหารบุคลากรจึงเป็นการจัดอัตรากำลัง และดำเนินการเกี่ยวกับบุคคลในองค์การเพื่อตั้งแต่การสรรหาอัตรากำลังให้มีจำนวนเพียงพอ ตลอดจนการบำรุงรักษาส่งเสริมและพัฒนาสมรรถภาพ เพื่อให้งานมีประสิทธิภาพและบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายขององค์การ

ด้านการจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวก (providing facilities)

รุ่งทิพย์ รุ่งเรือง กล่าวว่า การจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกเป็นการจัดหาสิ่งที่เป็นประโยชน์ในด้านอาคารสถานที่ อาคารเรียน อุปกรณ์การทำงานสิ่งแวดล้อมและแหล่งการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการปฏิบัติงาน ในด้านการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การจัดมุมค้นคว้าสำหรับผู้สอนและผู้เรียน ได้แก่ ศูนย์วิชาการต่างๆ ห้องสมุดที่ผู้สอนและผู้เรียนใช้เป็น แหล่งการเรียนรู้ การจัดสภาพแวดล้อมในการทำงานที่เหมาะสมและอำนวยความสะดวกต่อการปฏิบัติงาน การดูแลรักษาอาคารสถานที่ให้สะอาด เรียบร้อย สวยงาม และปลอดภัย^๙

เบน เอ็ม แฮร์ริส (Ben M. Harris) ให้ความหมายของการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกไว้ว่า หมายถึง การวางแผนจัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้สอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการจัดหาอาคารเรียน อาคารประกอบต่างๆ และการพัฒนาคุณลักษณะของเครื่องใช้ให้เหมาะสม^{๑๐}

ดังนั้นสรุปได้ว่า การจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกเป็นการบริหารงานอาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อม สิ่งอำนวยความสะดวก และการบริการทางการศึกษา ได้แก่ อาคารเรียน ห้องสมุด ศูนย์วิชาการ ห้องทำงานและวัสดุอุปกรณ์ เพื่อให้การปฏิบัติงานของบุคลากรมีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อการจัดการเรียนการสอน

ด้านการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ (providing materials)

รุ่งทิพย์ รุ่งเรือง ได้กล่าวไว้ว่าการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่เป็นการเลือกใช้วัสดุอุปกรณ์ว่า หมายถึง การตรวจสอบ การประเมินค่า การคัดเลือกวัสดุอุปกรณ์ที่มีความเหมาะสม ปลอดภัย มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับเนื้อหาวิชา และเกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอน การให้ความรู้แก่ครูในการเลือกซื้อ และอุปกรณ์การสอนไว้ให้บริการซึ่งสื่อการสอน และวัสดุอุปกรณ์เหล่านี้ จะช่วยให้

^๘Harris, Ben M., *Supervision Behavior in Education*, Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice – Hall, (1975), P. 11.

^๙รุ่งทิพย์ รุ่งเรือง, “สภาพและปัญหาการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร สหวิทยาเขตกรุงเทพมหานคร ๓”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันราชภัฏธนบุรี, ๒๕๔๖), หน้า ๒๙.

^{๑๐}Harris, Ben M., *Supervision Behavior in Education*, Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice – Hall, (1975), P. 11.

ผู้เรียนได้เข้าใจเนื้อหาของบทเรียนได้ง่าย และรวดเร็วขึ้น รวมทั้งจัดให้มีการควบคุมกำกับติดตาม และประเมินผลการใช้สื่อประกอบการสอนของครู^{๑๑}

เบน เอ็ม แฮร์ริส (Ben M. Harris) ให้ความหมายของการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ว่า หมายถึง การตรวจสอบ การประเมินค่า การคัดเลือกวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ว่ามีความปลอดภัย มีประโยชน์ และมีประสิทธิภาพต่อการจัดการเรียนการสอน^{๑๒}

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การจัดหาและสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์เพื่อบริการครู จะช่วยกระตุ้นให้ครูใช้บริการ มีการผลิตและเลือกใช้สื่ออย่างเหมาะสม เพื่อประโยชน์ต่อการเรียนการสอน มีมาตรฐาน การเก็บรักษาการใช้ประโยชน์ มีการนิเทศ กำกับ ติดตาม และประเมินผลเพื่อให้เกิดคุณภาพและประสิทธิภาพสูงสุดต่อไป

ด้านการฝึกอบรมครูประจำการ (arranging for in-service)

อเนก ส่งแสง กล่าวถึงการฝึกอบรมครูประจำการว่าเป็นส่วนหนึ่งของงานนิเทศการศึกษาซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป ทั้งนี้ เพราะศึกษานิเทศก์จะปรับปรุงตัวครูให้มีความสามารถในการสอนได้ก็ต้องฝึกฝนเขาด้วยวิธีการต่างๆ การอบรมยังมุ่งการสร้างความสัมพันธ์อันดีให้แก่คณะครูด้วย ทั้งยังส่งเสริมให้ครูกระตือรือร้นในการทำงาน และแสวงหาทางก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป^{๑๓}

เบน เอ็ม แฮร์ริส (Ben M. Harris) ให้ความหมายของการฝึกอบรมไว้ว่าการฝึกอบรมครูประจำการ คือ การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้ครูมีความก้าวหน้า และเลื่อนวิทยฐานะสูงขึ้น^{๑๔}

ชาร์ลี มณีศรี กล่าวว่า การฝึกอบรมเป็นกลวิธีที่จัดให้บุคคล เพื่อเพิ่มพูนความรู้ใหม่ๆ ทักษะ มุ่งเปลี่ยนพฤติกรรมผู้ทำหน้าที่ให้มีประสิทธิภาพดีขึ้น ในวงแคบอาจกล่าวได้ว่าการฝึกอบรมมุ่งปรับปรุงงานในปัจจุบันให้ดีขึ้น การศึกษานี้เน้นประกอบอาชีพในอนาคต และการพัฒนาเป้าหมายคือ การพัฒนาองค์การให้ดีขึ้น การฝึกอบรมมีขั้นตอนไม่ซับซ้อนเมื่อเปรียบเทียบการศึกษาและการพัฒนา^{๑๕}

ดังนั้นสรุปได้ว่า การฝึกอบรมเป็นกลวิธีที่จัดให้บุคคลได้เพิ่มพูนความรู้ความสามารถ และทักษะใหม่ๆ การปรับปรุง และพัฒนางานในหน้าที่รับผิดชอบให้มีประสิทธิภาพ และความก้าวหน้าในวิชาชีพครู

ด้านการปฐมนิเทศครูใหม่ (orienting new staff member)

นพพงษ์ บุญจิตรกุล กล่าวว่า การปฐมนิเทศเป็นการจัดปฐมนิเทศครูใหม่ที่ยังไม่มีประสบการณ์เพื่อให้เขามีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการบริหาร และนโยบายของโรงเรียน

^{๑๑} รุ่งทิพย์ รุ่งเรือง, “สภาพและปัญหาการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร สหวิทยาเขตกรุงธนบุรี ๓”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันราชภัฏธนบุรี, ๒๕๔๖), หน้า ๓๐.

^{๑๒} Harris, Ben M., *Supervision Behavior in Education*, Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice – Hall, (1975), P. 11.

^{๑๓} อเนก ส่งแสง, *การนิเทศการศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาพื้นฐานการศึกษาคณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏพระนคร, ๒๕๔๐), หน้า ๒๓๔.

^{๑๔} Harris, Ben M., *Supervision Behavior in Education*, Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice – Hall, (1975), P. 11.

^{๑๕} ชาร์ลี มณีศรี, *การนิเทศการศึกษา*, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : บุรพาสาน, ๒๕๔๒), หน้า ๙๐.

ตลอดจนจุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษาเพื่อขจัดความสงสัย และป้องกันการเข้าใจผิดเพื่อว่าเขาจะสามารถปรับตัวให้ถูกต้อง ทั้งให้เขาได้รู้จักคุ้นเคยกับผู้ร่วมงานที่เกี่ยวข้อง ที่อยู่ในวัยใกล้เคียงกัน ตลอดจนสภาพชุมชน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ขนบธรรมเนียมประเพณี และแนวความคิด ความเชื่อถือของชุมชน^{๑๖}

เบน เอ็ม แฮร์ริส (Ben M. Harris) ให้ความหมายการปฐมนิเทศครูใหม่ หมายถึง การให้ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็น และความเข้าใจในการปฏิบัติงานแก่ครูใหม่^{๑๗}

ดังนั้นสรุปได้ว่า การปฐมนิเทศครูใหม่ เป็นการให้ข้อมูล แนะนำเกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติ และมอบหมายงานให้ตรงกับความรู้ความสามารถ และความถนัดและจัดครูอาวุโสที่มีความสามารถคอยให้คำปรึกษา นิเทศ และ ติดตาม ประเมินผลการสอนของครูใหม่

ด้านการจัดบริการพิเศษให้แก่ นักเรียน (relating special pupils service)

เบน เอ็ม แฮร์ริส (Ben M. Harris) ให้ความหมาย การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน ไว้ว่า หมายถึง การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนเพื่อประโยชน์ในการเรียนการสอน ใช้การเรียนการสอนเป็นสื่อ เช่น การให้ข่าว การขอความช่วยเหลือ การเลียงความขัดแย้งต่างๆ^{๑๘}

ดังนั้น สรุปได้ว่า งานด้านการสร้างความสัมพันธ์ชุมชนเป็นงานที่สำคัญเพราะเป็นงานที่ช่วยส่งเสริมให้โรงเรียน มีความใกล้ชิดกับชุมชน ก่อให้เกิดความสามัคคีและ สัมพันธภาพที่ดีต่อกัน ความร่วมมือ พัฒนาชุมชน และโรงเรียนให้เจริญก้าวหน้า การสร้างความสัมพันธ์อันดีงามกับชุมชนจะช่วยให้โรงเรียนได้รับความสนับสนุนและความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และในปัจจุบันหลักสูตรได้มุ่งเน้นให้ใช้แหล่งวิทยาการ สถานประกอบการ สถานประกอบอาชีพอิสระของชุมชนมาช่วยในการเรียนการสอนกลุ่มวิชาชีพ

ด้านการประเมินผลการสอน (evaluation)

อเนก ส่งแสง กล่าวว่า การประเมินผลการสอนหมายถึง กรรมวิธีในการนำข้อมูลต่างๆ ที่ได้จากการวัดผลมาวินิจฉัยคุณค่า โดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์หรือจุดมุ่งหมายที่วางไว้แล้วจึงตัดสินใจเป็นผลสรุปอย่างมีเหตุผล ดังนั้นจะเห็นว่า ถ้าการประเมินมีความสัมพันธ์กับการวัดผลที่ดีแล้ว จะเป็นผลให้การประเมินผลมีความถูกต้องไปด้วย ผู้นิเทศจึงต้องมีความรู้^{๑๙}

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ กล่าวว่า การประเมินผลการสอนเป็นกระบวนการที่ใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับประสิทธิภาพการสอนของผู้สอนว่า มีจุดเด่นจุดด้อยอย่างไรในขั้นตอนการ

^{๑๖} นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์, การเข้าสู่ผู้บริหาร, (กรุงเทพมหานคร : เอส.เอส.เอ็มการพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๑๑๓.

^{๑๗} Harris, Ben M., *Supervision Behavior in Education*, Englewood Cliffs, New Jerse : Prentice – Hall, (1975), P. 11.

^{๑๘} Harris, Ben M., *Supervision Behavior in Education*, Englewood Cliffs, New Jerse : Prentice – Hall, (1975), P. 11.

^{๑๙} อเนก ส่งแสง, *การนิเทศการศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏพระนคร, ๒๕๔๐), หน้า ๔๕.

ดำเนินการนั้นทั้ง ๓ ขั้นตอน คือ การเตรียมการสอนระหว่างสอนและประเมินผลการเรียนว่ามีขั้นตอนใดบ้างที่ควรจะต้องแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น^{๒๐}

เบน เอ็ม แฮร์ริส (Ben M. Harris) กล่าวว่า การประเมินผลการสอน คือ วางแผนการจัดระบบการประเมิน และการปฏิบัติกิจกรรมเพื่อประเมินกิจกรรมต่างๆ ทุกด้านของโรงเรียนที่เกี่ยวข้องโดยตรงต่อการเรียนการสอน^{๒๑}

๒.๑.๓. ความหมายของการนิเทศการศึกษา

กมล ภูประเสริฐ ให้ความหมายว่า การนิเทศการศึกษา คือ การทำความเข้าใจในการปฏิบัติงานเพื่อการปฏิรูปการศึกษา^{๒๒}

ปราการ เจริญสุรสถล ให้ความหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ว่า หมายถึง กระบวนการทำงานร่วมกันที่ใช้เหตุผลและปัญญาในการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าจะปฏิบัติได้ถูกต้อง ก้าวหน้า และเกิดประโยชน์สูงสุด^{๒๓}

ชารี มณีศรี ได้สรุปความหมายของการนิเทศศึกษาว่า การนิเทศการศึกษา คือ กระบวนการพัฒนาการเรียนการสอนให้ดีขึ้น การร่วมมือกันระหว่างผู้เกี่ยวข้องโดยใช้หลักประชาธิปไตยในการนิเทศ^{๒๔}

พิสมัย อารี กล่าวว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง กระบวนการในการปฏิบัติงานที่พยายามกระทำกิจกรรมเพื่อให้ครูทำงานในหน้าที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษา ให้ปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผลการเรียน ปรับปรุงวัสดุประสงค์การศึกษา วัสดุอุปกรณ์ เนื้อหาการเรียนการสอน วิธีการสอน มีผลทำให้ผู้เรียนเกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น^{๒๕}

วัชร เล่าเรียนดี ได้ให้ความหมาย ของการนิเทศการศึกษาว่า หมายถึง กระบวนการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างผู้ให้การนิเทศหรือผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ เพื่อที่จะพัฒนาหรือปรับปรุงคุณภาพการจัดการศึกษาและการจัดการเรียนการสอนของครูเพื่อให้ได้มาซึ่งประสิทธิภาพในการเรียนของนักเรียน^{๒๖}

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษา หมายถึง การดำเนินการใดๆ เพื่อเป็นการสนับสนุน ส่งเสริมการจัดการเรียนการสอน ที่ทำให้ครูมีความพึงพอใจ

^{๒๐} ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, การนิเทศการสอน, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์สื่อกรุงเทพ, ๒๕๔๑), หน้า ๑๒๖.

^{๒๑} Harris, Ben M., *Supervision Behavior in Education*, Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice – Hall, (1975), P. 12.

^{๒๒} กมล ภูประเสริฐ, *การนิเทศเพื่อความเป็นเลิศ*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๕.

^{๒๓} ปราการ เจริญสุรสถล, “การศึกษาความรู้ความเข้าใจและเจตคติต่อระบบนิเทศของกระบวนการนิเทศการศึกษาของศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ เขตการศึกษา ๑๐”, *วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๐), หน้า ๒๐.

^{๒๔} ชารี มณีศรี, *การนิเทศการศึกษา*, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : บุรพาสาน, ๒๕๔๒), หน้า ๒๒.

^{๒๕} พิสมัย อารี, *การพัฒนาปัจจัยคัดสรรที่ส่งผลต่อคุณภาพของนักเรียนโรงเรียนบัวขาว อำเภอกุสินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ๒๕๔๒*, (ผลงานวิชาการเพื่อประกอบการพิจารณากำหนดตำแหน่งผู้อำนวยการระดับ ๙ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๒), หน้า ๕๗.

^{๒๖} วัชร เล่าเรียนดี, *การนิเทศการสอน*, (นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์, ๒๕๕๐), หน้า ๓.

และมีกำลังใจที่จะพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งจะส่งผลให้คุณภาพของการจัดการศึกษาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนสูงขึ้น

๒.๑.๔. ความหมายของการนิเทศภายใน

อเนก ส่งแสง ให้ความหมายไว้ว่า การนิเทศภายในโรงเรียนเป็นการนิเทศการศึกษาโดยอาศัยบุคลากรภายในโรงเรียนเองเป็นผู้นิเทศ ได้แก่ ครูใหญ่ ผู้ช่วยครูใหญ่ หัวหน้าหมวดวิชา รวมทั้งครูที่มีความรู้ความสามารถ และความชำนาญ ตลอดจนมีประสบการณ์ ในด้านการสอนเฉพาะสาขาศาสตร์บุคคลเหล่านี้จะต้องสามารถทำการนิเทศครูในโรงเรียนในรูปของการเป็นที่ปรึกษา บริหารงานในหมู่คณะ การให้ความรู้เพิ่มเติม โดยถือหลักผืนนี้กำลังกันปฏิบัติงานให้สำเร็จด้วยดีได้^{๒๗}

รุ่งทิพย์ รุ่งเรือง ให้ความหมายของการนิเทศภายในโรงเรียนว่า การนิเทศภายในโรงเรียนเป็นการส่งเสริมสนับสนุนแนะนำ หรือช่วยเหลือของผู้บริหารโรงเรียน และบุคคลที่ทำหน้าที่นิเทศ ในการเพิ่มเติมสมรรถภาพการสอนของครูภายในโรงเรียนให้สูงขึ้น ให้สามารถดำเนินการเรียนการสอนไปได้ด้วยดี และทำให้คุณภาพการศึกษาของโรงเรียนมีประสิทธิภาพสูงสุด นั่นคือการพัฒนาผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น^{๒๘}

เบน เอ็ม แฮร์ริส (Ben M. Harris) ได้ให้คำจำกัดความว่า การนิเทศภายในโรงเรียน (Instruction Supervision) คือ สิ่งทีบุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนได้กระทำลงไปกับบุคคลและวัสดุสิ่งของต่างๆ เพื่อที่จะรักษาไว้หรือปรับปรุงการปฏิบัติงานของโรงเรียนในแนวทางที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการจัดการสอนที่กระตุน และส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน^{๒๙}

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การนิเทศภายใน คือ กระบวนการการทำงานร่วมกัน ของผู้บริหาร ครูผู้สอน บุคลากรทางการศึกษาและผู้เกี่ยวข้องกับการศึกษาการที่บุคลากรในโรงเรียนได้ร่วมมือร่วมใจกันวางแผน เพื่อจะหาทางแก้ไขปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนมิให้เกิดประสิทธิผลแก่นักเรียนและดำเนินการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมกระบวนการทุกอย่างให้คำแนะนำ ปรีกษา ตรวจตรา สนับสนุน ส่งเสริม เกื้อกูลกันเพื่อให้การสอนภายในโรงเรียนมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น

๒.๑.๕. ความจำเป็นของการนิเทศภายใน

ได้มีนักการศึกษาและผู้เชี่ยวชาญกล่าวถึงความจำเป็นของการนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้

สัจ จูทรานันท์ ได้เน้นให้เห็นถึงความจำเป็นของการนิเทศภายในไว้ดังนี้

๑. ศึกษาวิเคราะห์โดยตำแหน่งมีจำนวนจำกัด จึงไม่สามารถสนองความต้องการ การนิเทศการศึกษาของโรงเรียนต่างๆ ได้อย่างทั่วถึง

^{๒๗} อเนก ส่งแสง, การนิเทศการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาพื้นฐานการศึกษาคณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏพระนคร, ๒๕๔๐), หน้า ๓.

^{๒๘} รุ่งทิพย์ รุ่งเรือง, “สภาพและปัญหาการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร สหวิทยาเขตกรุงธนบุรี ๓”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันราชภัฏธนบุรี, ๒๕๔๖), หน้า ๑๓.

^{๒๙} Harris, Ben M. (1985). Supervision Behavior in Education. 3th ed. Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice – Hall. P. 10.

๒. สภาพปัญหาและความต้องการของโรงเรียนแต่ละแห่งไม่เหมือนกันจึงเป็นการยากที่ศึกษานิเทศก์ซึ่งอยู่ภายนอกจะรู้สภาพปัญหา และความต้องการที่แท้จริงของโรงเรียนได้ การสนอง ความต้องการจึงเป็นไปได้ยาก

๓. สภาพปัจจุบัน บุคลากรในโรงเรียนส่วนใหญ่มีความรู้ความสามารถเพียงพอ และบางคนยังมีความชำนาญในเฉพาะสาขาอีกด้วย จึงควรจะใช้ทรัพยากรเหล่านี้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด และยังเป็น การสร้างการยอมรับซึ่งกันและกันอีกด้วย

๔. เป็นการสอดคล้องกับปรัชญา หลักการ และวิธีการนิเทศสมัยใหม่ที่สุดที่ว่า การนิเทศสมัยใหม่จะเกิดขึ้นโดยความร่วมมือและช่วยเหลือกันและกัน ไม่ใช่จะต้องมีคนคอยชี้แนะให้ทำงานอยู่ตลอดเวลา^{๓๐}

อุทัย ธรรมเตโช ได้กล่าวถึงความจำเป็นของการนิเทศการศึกษาไว้ว่าในปัจจุบันสภาพแวดล้อมทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ดังนั้น การศึกษาย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปด้วย เช่น การเปลี่ยนแปลงด้านหลักสูตรเนื้อหาและวิธีการสอน วัสดุอุปกรณ์ (สื่อการสอน) และเทคโนโลยีใหม่ๆ ทางการศึกษา เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ ถึงแม้ว่าครูจะมีประสบการณ์ในการสอนมานานปีก็ตาม ถ้าไม่มีความสนใจใฝ่หาความรู้และประสบการณ์เพิ่มเติมอยู่เสมอ ก็อาจจะส่งผลให้ประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนต่ำลง ดังนั้นการนิเทศการศึกษาจึงมีความจำเป็น และมีบทบาทอันสำคัญที่จะเป็นตัวแนะนำ กระตุ้นให้มีความตื่นตัวให้ทันต่อภาวะ การเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ นอกจากนี้ยังทำให้ครูรู้จักกลวิธีการสอนเพื่อนำเอาเทคนิควิธีการใหม่ๆ ไปใช้ปรับปรุงการสอนให้ดีขึ้น และการนิเทศการศึกษายังทำให้ผู้บริหารได้รู้สภาพการเรียนการสอนว่าเป็นอย่างไร รู้ว่าโรงเรียนหรือครูต้องการอะไร และถ้ามีปัญหาหรืออุปสรรคอะไรจะได้หาทางแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น^{๓๑}

กิตติมา ปริติติลล กล่าวว่า การนิเทศภายในเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นและต้องจัดให้มีขึ้นภายในโรงเรียน จะช่วยให้เกิดผลดีในการดำเนินงานหลายประการ คือ

๑. เป็นการช่วยเหลือส่งเสริมกำลังของศึกษานิเทศก์และผู้บริหาร
๒. การนิเทศโดยบุคลากรในโรงเรียน ทำให้บรรยากาศในการนิเทศเป็นไปแบบกันเอง
๓. สามารถรับรู้ปัญหา และแก้ไขปัญหได้ตรงจุดกว่าคนภายนอกมานิเทศ
๔. สามารถติดตามการปฏิบัติงานหรือผลการนิเทศได้ตลอดเวลา
๕. สภาพปัจจุบัน ความเข้าใจเกี่ยวกับการนิเทศการศึกษา และเจตคติหรือท่าทีต่อการนิเทศของบุคคลต่างๆ อยู่ในระดับดีขึ้น^{๓๒}

ชาริ มณีศรี ได้ชี้ให้เห็นเหตุผล และความจำเป็นในการจัดให้มีการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนไว้ดังนี้

^{๓๐} สักด อุทรานันท์, การนิเทศการศึกษา หลักการ ทฤษฎีและปฏิบัติ, ฉบับปรับปรุงเพิ่มเติม ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : มิตรสยาม, ๒๕๓๐), หน้า ๑๑๖-๑๑๗.

^{๓๑} อุทัย ธรรมเตโช, หลักการบริหารการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : เจ้าพระยาการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๘๐.

^{๓๒} กิตติมา ปริติติลล, การบริหารและการนิเทศการศึกษาเบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร : อักษรพิพัฒน์, ๒๕๓๒), หน้า ๓๐๖-๓๑๗.

๑. ปัญหาหลักมี ๒ ประการ คือ การนิเทศไม่ทั่วถึง และการนิเทศที่ไม่มีคุณภาพ ประการแรกอาศัยการนิเทศจากภายนอก เมื่อขยายโรงเรียนเพิ่ม ครูเพิ่ม การนิเทศภายนอกทำไม่ทั่วถึงจึงจำเป็นต้องมีการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน

๒. ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ครูดีมีใช้ผู้สอนดี มีความรู้มีความประพฤติดีเท่านั้น หากแต่ยังต้องบริหารเวลาเพื่อสังคม ชุมชน พัฒนาบุคลากรในโรงเรียน ไม่หวังพึ่งรอคอยการพัฒนา ต้องพัฒนาการนิเทศการศึกษาตนเอง

๓. การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน หน่วยงานนิเทศก์กรมสามัญศึกษา ได้จัดทำเอกสารการนิเทศเพื่อให้โรงเรียนพัฒนาตนเอง โดยประสานการนิเทศภายนอกและภายใน ทั้งนี้เพื่อให้โรงเรียนสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง และเป็นระบบรวมทั้งส่งเสริมการค้นคว้าและวิจัย

๔. ปรับปรุงงานวิชาการ ซึ่งแต่ละโรงเรียนมีสภาพที่จำกัดไม่เหมือนกัน การที่คนภายในรู้เรื่องดีที่สุดกว่าคนภายนอก จึงทำให้การพัฒนาการนิเทศภายในเป็นไปได้รวดเร็วที่สุด

๕. การยอมรับ บุคคลที่จะเป็นผู้หรือหัวหน้าคน จะต้องให้ผู้อื่นยอมรับ แม้แต่ในการแต่งตั้งหัวหน้าฝ่ายหรือหัวหน้าหมวดควรคำนึงถึงคุณลักษณะด้านวิชาการ นำด้านวิชาการคุณธรรมความประพฤติเป็นแบบอย่าง การยอมรับนับว่าเป็นสิ่งที่สำคัญในการดำเนินการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน

๖. ปัญหาตัวเร่งที่สำคัญ เช่น ปัญหาการนำหลักสูตรไปใช้ สภาพการสอนที่เปลี่ยนไป สื่ออุปกรณ์การสอน การประเมิน และผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ของนักเรียน เป็นต้น^{๓๓}

ไพโรจน์ กลิ่นกุหลาบ ให้ความเห็นเกี่ยวกับความจำเป็นในการนิเทศการศึกษาไว้ว่า เกิดจากสภาพปัจจุบันปัญหา และความต้องการที่จะพัฒนาคน พัฒนางาน และพัฒนาคุณภาพ การศึกษาให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ การนิเทศการศึกษาจึงมีความจำเป็น ดังนี้

๑. สังคมเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ความรู้สาขาต่างๆ เพิ่มขึ้น และเทคโนโลยีก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว บุคลากรทางการศึกษา จำเป็นต้องปรับปรุงตนเองให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงซึ่งการนิเทศการศึกษา ก็มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคน พัฒนางานและพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

๒. การนิเทศการศึกษาเป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในการช่วยเหลือและสนับสนุนให้กระบวนการเรียนการสอนมีคุณภาพและบรรลุเป้าหมาย

๓. การนิเทศการศึกษามีขอบข่ายการปฏิบัติงานที่มุ่งเน้นการรักษาควบคุมมาตรฐานการศึกษาของประเทศ

๔. การประสานงานที่จะให้เกิดการปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพในสถานศึกษา การประชาสัมพันธ์ผลการปฏิบัติงาน และการรายงานผลให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ เพื่อให้ความช่วยเหลือตามสภาพที่เหมาะสม จึงมีความจำเป็นที่จะต้องใช้กิจกรรมการนิเทศเป็นตัวกระตุ้นหรืออำนวยความสะดวกหรือเข้าไปมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานด้วยวิธีการที่เหมาะสม^{๓๔}

รุ่งทิพย์ รุ่งเรือง กล่าวถึงเหตุผลความจำเป็นของการนิเทศภายในโรงเรียน คือระบบการนิเทศการศึกษามีกำลังไม่เพียงพอที่จะดูแล และให้ความช่วยเหลืออย่างทั่วถึง ในปัจจุบันครูในแต่ละแห่งเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถมากขึ้นตลอดจนความเปลี่ยนแปลงทางสังคม หลักสูตรและเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่มีการ

^{๓๓} ชารี มณีศรี, **การนิเทศการศึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : บุรพาสาน, ๒๕๔๒), หน้า ๒๐๑.

^{๓๔} ไพโรจน์ กลิ่นกุหลาบ, **การนิเทศการศึกษาทฤษฎีและการปฏิบัติ**, (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๔๒), หน้า ๕.

เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การรักษามาตรฐานของการศึกษาต้องอาศัยผู้ชำนาญโดยเลือกจากผู้ที่มีความรู้ความสามารถมาทำงาน และช่วยนิเทศความรู้ใหม่ๆ ให้แก่ครูผู้สอนที่ประจำให้มีความคิดกว้างไกล ก้าวหน้าต้องพัฒนาตนเอง ซึ่งจะทำให้แก้ไขปัญหได้ตรงเป้าหมายจึงกล่าวว่าการนิเทศภายในโรงเรียนมีความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการในการปรับปรุงและพัฒนาการสอนของครูให้มีประสิทธิภาพ ส่งผลให้นักเรียนได้รับประโยชน์สูงสุด^{๓๕}

จากแนวความคิดที่กล่าวมา สรุปได้ว่า การนิเทศภายในโรงเรียนมีความจำเป็นต่อครูเป็นอย่างมาก เพราะระบบการศึกษาได้มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นหลักสูตร เนื้อหาหรือวิธีการสอน ดังนั้น การนิเทศภายในจึงเป็นวิธีการสำคัญที่จะช่วยให้ทราบถึงปัญหา และแนวทางแก้ไข ปัญหา หรือแนวทางพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพเหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา ส่งผลให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน

๒.๑.๕ ความมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา

วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์ ได้กำหนดความมุ่งหมายของ การนิเทศภายใน เพื่อให้ผู้นิเทศได้ยึดเป็นแนวทางในการปฏิบัติที่ถูกต้องไว้ว่า เป็นการช่วยเหลือครูในการพัฒนา ปรับปรุงตนเองส่งเสริมให้มีการปรับปรุงพัฒนาหลักสูตร ให้ครูมีความสนใจในอุปกรณ์การสอน ช่วยครูในการทำความเข้าใจกับเด็กให้ดีขึ้น และช่วยให้ครูประสบความสำเร็จ มีความรู้สึกรับประกันในอาชีพ^{๓๖}

สัจจ อูทรานันท์ ได้สรุปจุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษาไว้ ดังนี้

๑. เพื่อพัฒนาคน
๒. เพื่อพัฒนางาน
๓. เพื่อประสานสัมพันธ์
๔. เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจ^{๓๗}

กิตติมา ปรีดีติลล กล่าวว่า การนิเทศภายในเมื่อมีนิเทศแล้วจะต้องได้ผลตามจุดมุ่งหมายของการนิเทศ ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจของการนิเทศ 4 ประการคือ

๑. พัฒนาคคน การนิเทศเป็นการให้คำแนะนำช่วยเหลือเมื่อมีนิเทศแล้วบุคลากรในหน่วยงานได้รับความรู้ และมีความสามารถในการปฏิบัติงานมากยิ่งขึ้น
๒. พัฒนางาน การนิเทศเป็นการสร้างสรรค์วิธีการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น
๓. ประสานสัมพันธ์ การนิเทศเป็นการร่วมมือ สร้างความเข้าใจในการทำงานร่วมกัน
๔. การสร้างขวัญและกำลังใจ การนิเทศเป็นการสร้างความมั่นใจความสบายใจ และมีกำลังใจในการทำงาน^{๓๘}

^{๓๕} รุ่งทิพย์ รุ่งเรือง, “สภาพและปัญหาการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียน กรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร สหวิทยาเขตกรุงธนบุรี ๓”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันราชภัฏธนบุรี, ๒๕๔๖), หน้า ๑๖.

^{๓๖} วไลรัตน์ บุญสวัสดิ์, หลักการนิเทศการศึกษา, ภาควิชาบริหารการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัย, (กรุงเทพมหานคร : ๒๕๓๐), หน้า ๓.

^{๓๗} สัจจ อูทรานันท์, การนิเทศการศึกษา หลักการ ทฤษฎีและปฏิบัติ, ฉบับปรับปรุงเพิ่มเติม ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : มิตรสยาม, ๒๕๓๐), หน้า ๖.

^{๓๘} กิตติมา ปรีดีติลล, การบริหารและการนิเทศการศึกษาเบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร : อักษรวิพัฒน์, ๒๕๓๒), หน้า ๓๐๖.

สุริพร พิจิตรธรรม จุดมุ่งหมายของการนิเทศการศึกษา ที่มุ่งเน้นเพื่อช่วยให้ครูค้นหาและรู้วิธีการทำงานด้วยตนเอง ได้รู้จักสภาพปัญหา การเผชิญปัญหา การวิเคราะห์ปัญหา และแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง ได้คุ้นเคยกับแหล่งวิทยาการ และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน ช่วยให้ชุมชนเข้าใจแผนการจัดการศึกษาของโรงเรียนและให้การสนับสนุน และช่วยให้ครูเข้าใจปรัชญาและความต้องการการศึกษา^{๓๙}

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้สรุปถึงความมุ่งหมายของการนิเทศศึกษาไว้ว่าเป็นกระบวนการทำงานที่มุ่งสู่การปรับปรุงประสิทธิภาพการสอนของครูสู่เป้าหมายสุดท้าย คือ ผู้เรียนมีคุณภาพสมดังจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ด้วยการพัฒนากลุ่มคน ผู้ร่วมงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพัฒนาครูให้มีความรู้ความสามารถ เป็นประโยชน์ต่อการทำงาน มีความมั่นใจ มีขวัญและกำลังใจ สามารถทำงานที่ก่อให้เกิดการประสานสัมพันธ์อันดีที่ปราศจากความขัดแย้ง^{๔๐}

กรมวิชาการ กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการนิเทศ ดังนี้

๑. เพื่อให้สถานศึกษามีศักยภาพในการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนให้ได้ตามมาตรฐานหลักสูตรและให้เป็นไปตามแนวทางของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒

๒. เพื่อให้สถานศึกษาสามารถบริหารและจัดการเรียนรู้

๓. เพื่อพัฒนาหลักสูตรและการเรียนรู้ ให้มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน สังคม ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทุกด้าน

๔. เพื่อให้บุคลากรในสถานศึกษาได้พัฒนา เพิ่มพูนความรู้ ทักษะและประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการปฏิบัติงาน ตลอดจนความก้าวหน้าในวิชาชีพ

๕. เพื่อส่งเสริมให้โรงเรียนปฏิรูประบบบริหาร โดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจและร่วมรับผิดชอบ ชื่นชมในผลงาน

๖. เพื่อให้เกิดการประสานงานและความร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ระหว่างผู้เกี่ยวข้องทั้งหลาย ได้แก่ ชุมชน สังคมและวัฒนธรรม วิชาชีพต่างๆ^{๔๑}

คาร์เตอร์ วี กู๊ด (Carter V. Good) ได้ให้ความหมายของจุดมุ่งหมายการนิเทศการศึกษาไว้ว่า เพื่อช่วยให้เกิดความเจริญงอกงามทางอาชีพ ช่วยพัฒนาความสามารถของครู ในการเลือกหรือปรับปรุงวัตถุประสงค์ของการศึกษา การจัดสรรเครื่องมืออุปกรณ์การศึกษา และปรับปรุงวิธีการสอน^{๔๒}

สรุปว่า การนิเทศการศึกษามีความมุ่งหมาย เพื่อพัฒนาหลักสูตรปรับปรุงการเรียน การให้มีประสิทธิภาพสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร สร้างประสานสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหาร

^{๓๙} สุริพร พิจิตรธรรม, กิจกรรมการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษา เทศบาลนครเชียงใหม่, วิทยาลัยศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๑), หน้า ๙.

^{๔๐} สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, การประกันคุณภาพการศึกษา เล่ม ๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๒), หน้า ๖ – ๗.

^{๔๑} กรมวิชาการ, แนวทางการนิเทศช่วยเหลือโรงเรียนปฏิรูปการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๓), หน้า ๑๓.

^{๔๒} Carter V. Good, Good, Dictionary of Education.3 rd ed, (New York : McGraw-Hill, 1973), P. 572.

และครูสร้างขวัญกำลังใจให้แก่ผู้ปฏิบัติงาน รวมทั้งแก้ไข ป้องกันปัญหาทางการศึกษา เพื่อเสริมสร้างความเชื่อมั่นและกำลังใจให้แก่ครู ซึ่งจะส่งผลให้การจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพสูงขึ้น

๒.๑.๖. หลักการนิเทศภายใน

สัจด์ อุทรานันท์ ได้อธิบายถึงหลักการสำคัญสำหรับการจัดการนิเทศภายในไว้ในสภาพรวมว่าการนิเทศภายในจะสำเร็จได้ต้องอาศัยความร่วมมือจาก ๓ ฝ่าย ได้แก่ ผู้บริหาร ผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศ ซึ่งทุกฝ่ายต้องตระหนักถึงความเข้าใจว่าการนิเทศภายในเป็นการพัฒนาเพื่อนร่วมงานให้มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานสูงขึ้น ต้องยอมรับและให้เกียรติซึ่งกันและกัน เข้าใจตรงกันว่า การนิเทศเกิดขึ้นจากความจำเป็นในการแก้ปัญหาหรือสนองความต้องการในการยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน นอกจากนี้ การสร้างเสริมกำลังใจโดยผู้บริหาร จะส่งผลต่อสัมฤทธิ์ผลของการนิเทศภายในอีกด้วย^{๔๓}

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้กล่าวถึงหลักการนิเทศการศึกษาที่มีประสิทธิภาพจะต้องอาศัยหลักการต่างๆ ดังนี้

๑. หลักการผู้นำ (Leadership) คือการใช้อิทธิพลของบุคคลที่จะทำให้กิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มเป็นไปตามเป้าประสงค์

๒. หลักความร่วมมือ (Cooperation) คือการกระทำร่วมกันและรวมพลังทั้งหมดเพื่อแก้ปัญหาด้วยกัน โดยยอมรับและยกย่องผลของความร่วมมือในการปรับปรุงการเรียนการสอนหลายฝ่าย และทำหน้าที่ความรับผิดชอบชัดเจนในการจัดองค์การประเมินผลตลอดจนการประสานงาน

๓. หลักความเห็นใจ (Consideration) คือการนิเทศการศึกษาจะต้องคำนึงถึงตัวบุคคลที่จะร่วมงานด้วยการเห็นใจ จะทำให้ตระหนักในคุณค่าของมนุษย์สัมพันธ์

๔. หลักการสร้างสรรค์ (Creativity) คือการนิเทศการศึกษาจะต้องทำให้ครูเกิดพลังที่จะคิดริเริ่มสิ่งใหม่ๆ แปลกๆ หรือทำงานด้วยตนเองได้

๕. หลักการบูรณาการ (Integration) เป็นกระบวนการซึ่งรวมสิ่งกระจัดกระจายให้สมบูรณ์ มองเห็นได้

๖. หลักการมุ่งชุมชน (Community) เป็นการแสวงหาปัจจัยที่สำคัญในชุมชน และการปรับปรุงปัจจัยเหล่านั้น เพื่อส่งเสริมความเป็นอยู่ในชุมชนให้ดีขึ้น

๗. หลักการวางแผน (Planning) หมายถึง กระบวนการวิเคราะห์ ซึ่งเกี่ยวกับการแสวงผลในอนาคต การกำหนดจุดประสงค์ที่ต้องการล่วงหน้า การพัฒนาทางเลือกเพื่อปฏิบัติให้บรรลุถึงจุดประสงค์และการเลือกทางปฏิบัติที่เหมาะสมที่สุด

๘. หลักการยืดหยุ่น (Flexibility) หมายถึง ความสามารถที่จะถูกเปลี่ยนแปลงได้ และพร้อมอยู่เสมอที่จะสนองความต้องการ สภาพที่เปลี่ยนแปลงไป

๙. หลักวัตถุวิสัย (Objectivity) หมายถึง คุณภาพที่เป็นผลมาจากหลักฐานตามสภาพความจริงมากกว่าความเห็นส่วนบุคคล

^{๔๓} สัจด์ อุทรานันท์, การนิเทศการศึกษา หลักการ ทฤษฎีและปฏิบัติ, ฉบับปรับปรุงเพิ่มเติม ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : มิตรสยาม, ๒๕๓๐), หน้า ๑๒๐-๑๒๑.

๑๐. หลักการประเมิน (Evaluation) หมายถึง การหาความจริงในการวัดที่แน่นอนหลายอย่างหลักการนิเทศการศึกษาทั้ง ๑๐ ประการดังกล่าว หลักการที่สำคัญของการนิเทศการศึกษาที่จะต้องยึดถือ มี ๒ ประการ คือ

ประการแรก การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ

ประการที่สอง การนิเทศการศึกษา เน้นบรรยากาศแห่งความเป็นประชาธิปไตย คือ มีการยอมรับต่อผลงานร่วมกันและเน้นการมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน^{๔๔}

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา ได้กล่าวถึงการนิเทศภายในว่ามีหลักการที่ใช้ยึดในการปฏิบัติ ๗ ประการดังนี้

๑. มีความถูกต้องตามหลักวิชาการ หมายถึง ควรเป็นไปตามวัตถุประสงค์ และนโยบายที่วางไว้ตลอดถึงสภาพปัญหาที่เป็นอยู่ปัจจุบันควรเป็นไปตามความจริงตามกฎเกณฑ์ที่แน่นอน

๒. เป็นวิทยาศาสตร์ หมายถึง การทำงานอย่างมีระบบ มีวิธีการ มีการศึกษาปรับปรุง และประเมินผล โครงการนิเทศภายในจะเกิดมาจากการวิเคราะห์ การรวบรวมข้อมูลและสรุปผลอย่างมีประสิทธิภาพเป็นที่เชื่อถือได้

๓. เป็นประชาธิปไตย หมายถึง จะต้องเคารพในความแตกต่างระหว่างบุคคล เน้นความร่วมมือในการทำงาน และรู้จักใช้ความสามารถในการปฏิบัติงาน เพื่อให้งานนั้นดำเนินไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ

๔. เป็นการสร้างความเชื่อมั่นในความสามารถของครู และนำไปสู่การเพิ่มพูนประสิทธิภาพในการทำงานของครูให้สูงขึ้น

๕. เป็นการสร้างสรรค์ หมายถึง เป็นการแสวงหาความสามารถพิเศษของแต่ละบุคคลแล้วเปิดโอกาสให้ได้แสดงออก และพัฒนาความสามารถเหล่านั้นอย่างเต็มที่

๖. เป็นการตั้งอยู่บนรากฐานของการพัฒนาวิชาชีพมากกว่าที่จะเป็นความสัมพันธ์ ในแต่ละบุคคล

๗. มุ่งสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง การกระตุ้นให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน และช่วยให้ครูเกิดความรู้สึกรู้สึกว่าดีกว่าเดิมในการทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์^{๔๕}

ไพโรจน์ กลิ่นกุหลาบ ได้เสนอหลักการสำคัญของการนิเทศการศึกษา ดังนี้

๑. การนิเทศการศึกษาเป็นกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ผู้นิเทศ และผู้รับการนิเทศ ลักษณะของกระบวนการมีความหมายครอบคลุมถึงการทำงานเป็นขั้นตอน (Steps) มีความต่อเนื่อง (Continuity) ไม่หยุดนิ่ง (Dynamic) และมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ (Interaction) ในหมู่ผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งลักษณะดังกล่าวล้วนเป็นลักษณะที่พึงประสงค์ของการนิเทศที่ดีทั้งสิ้น

๒. การนิเทศการศึกษามีเป้าหมายอยู่ที่คุณภาพของผู้เรียนโดยผ่านตัวกลางสำคัญ คือ ครูและบุคลากรทางการศึกษา

^{๔๔} สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, ชุดฝึกอบรมศึกษานิเทศก์ การนิเทศการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๓๓), หน้า ๙.

^{๔๕} หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา, แนวทางการนิเทศการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๙), หน้า ๔ - ๕.

๓. การนิเทศการศึกษามีเป้าหมายอยู่ที่คุณภาพในการเป็นประชาธิปไตย^{๔๖}

สรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษาจะต้องตั้งอยู่บนหลักของการมีส่วนร่วมในการนิเทศระหว่างผู้นิเทศกับผู้รับการนิเทศหลักของการปฏิบัติงานการนิเทศที่มีแผน และกระบวนการทำงานอย่างต่อเนื่อง หลักของความเป็นผู้นำ และมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในการนิเทศ โดยมีเป้าหมายสูงสุดอยู่ที่คุณภาพของนักเรียนเป็นสำคัญ

๒.๒ หลักธรรมสังคหวัตถุ ๔

๒.๒.๑ ความหมายของหลักสังคหวัตถุ ๔

สังคหวัตถุ แปลว่า ธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งการสงเคราะห์กัน ธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจกัน หมายถึง หลักการครองใจคน หลักยึดเหนี่ยวใจกันไว้ วิธีทำให้คนรัก หลักสังคมสงเคราะห์ ซึ่งเป็นเครื่องประสานใจและเหนี่ยวรั้งใจคนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ และทำให้อยู่กันด้วยความรักความปรารถนาดีต่อกัน เหมือนลิมสลักรถที่ตรึงตัวรถไว้มิให้ชิ้นส่วนกระจายไป ทำให้รถแล่นไปได้ตามที่ต้องการ สังคหวัตถุมี ๔ ประการ คือ

๑. ทาน การให้ การเสียสละ การแบ่งปันเพื่อประโยชน์แก่คนอื่น ช่วยปลูกฝังให้เป็นคนที่ไม่เห็นแก่ตัว แบ่งปันกัน (แบ่งปันไปมา)

๒. ปิยะวาจา การพูดจาด้วยถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน จริงใจ ไม่พูดหยาบคาย ก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ เหมาะกับกาลเทศะ พูดดีต่อกัน (พูดจาจับใจ)

๓. อตถจริยา ช่วยเหลือกัน (ช่วยกิจกันไป)

๔. สมานัตตตา การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ โดยประพฤติตัวให้มีความเสมอต้นเสมอปลาย วางตัวดีต่อกัน (นิสัยเป็นกันเอง)^{๔๗}

สังคหวัตถุ ๔ เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมการทำงานที่มุ่งการบริการที่ดี สังคหวัตถุ ๔ แปลว่า วิธีสงเคราะห์ หมายถึง วิธีปฏิบัติเพื่อยึดเหนี่ยวน้ำใจคนอื่นที่ยังไม่เคยรักใคร่นับถือ หรือที่รักใคร่นับถืออยู่แล้วให้สนิทแนบแน่นยิ่งขึ้น สังคหวัตถุ มีทั้งหมด ๔ มีผู้ให้ความหมายไว้ดังต่อไปนี้

พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสถึง สังคหวัตถุ ๔ ไว้ว่า ภิกษุทั้งหลายสังคหวัตถุ (ธรรม เครื่องยึดเหนี่ยว) ๔ ประการนี้ สังคหวัตถุ ๔ ประการ อะไรบ้าง คือ ๑. ทาน (การให้) ๒. เปยยวัชชะ (วาจาเป็นที่รัก) ๓. อตถจริยา (การประพฤติประโยชน์) ๔. สมานัตตตา (การวางตน สม่ำเสมอ) ภิกษุทั้งหลายสังคหวัตถุ ๔ ประการนี้และ ทาน เปยยวัชชะ อตถจริยาในโลกนี้ และ สมานัตตตาในธรรมนั้นๆ ตามสมควร สังคหวัตถุ ธรรมเหล่านี้แลช่วยอุ้มชูโลก เหมือนลิมสลักที่ ยึดคุมรถซึ่งแล่นไปได้ฉะนั้น ถ้าไม่พืงมีธรรมเหล่านี้ มารดาหรือบิดา ก็ไม่พืงได้การนับถือหรือ การบูชาเพราะบุตรเป็นเหตุแต่เพราะ

^{๔๖}ไพโรจน์ กลิ่นกุหลาบ, การนิเทศการศึกษาทฤษฎีและการปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสมมิตร, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐ - ๑๑.

^{๔๗}พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://th.wikipedia.org/wiki/สังคหวัตถุ> _๔ [๑๓ พ.ย. ๒๕๕๙].

บัณฑิตเล็งเห็นความสำคัญของสังคหวัตถุ เหล่านี้ ฉะนั้น บัณฑิตเหล่านั้นจึงถึงความเป็นใหญ่และเป็นผู้นำสรรเสริญ^{๔๘}

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายของคำว่า สังคหวัตถุ ๔ หมายถึง ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี หลักสงเคราะห์ มี ๔ คือ

๑. ทาน การให้ คือ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของตลอดจนให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน

๒. ปิยวาจา วาจาเป็นที่รัก วาจาสุดดีมีน้ำใจ หรือวาจาซาบซึ้งใจ คือกล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่กันขึ้น ถลอดถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผล เป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมน้อมตาม

๓. อตถจริยา การประพฤติประโยชน์ คือชวนช่วยช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ตลอดถึงคำช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม

๔. สมานัตตตา ความเสมอต้นเสมอปลาย คือ ทำตนเสมอต้นเสมอปลายปฏิบัติสม่ำเสมอในชนทั้งหลาย และเสนอในสุข ทุกข์ โดยร่วมรับรู้ร่วมแก้ไขตลอดถึงวางตนเหมาะสมแก่ฐานะภาวะบุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามธรรมในแต่ละกรณี^{๔๙}

พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวถึงหลักการบริหารคนว่า การบริหารคนนี้ยังมีสิ่งลึกลับอีก อย่างหนึ่ง คือ เครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจ เราไว้ใจเขา เขาไว้ใจเรา เราหวังดีต่อเขา อย่างนี้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจ คงได้ยินได้ฟังมาแล้วจากหนังสือธรรมะทั่วไปเรื่อง สังคหวัตถุ ๔

- การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
- การพูดจาไพเราะ
- การบำเพ็ญประโยชน์
- การทำตัวให้เป็นเกลอ หรือ เป็นเพื่อนมากกว่าที่จะเป็นนายหรือเรียกว่าความงดงามในความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน อันเป็นเครื่องเหนี่ยวให้ เกิดความร่วมมือกันได้^{๕๐}

สมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (พิมพ์ ธรรมธโร) ได้ให้ความหมายตามหลักจริยศาสตร์สังคมของพระพุทธศาสนา เรื่อง สังคหวัตถุ ๔ หรือหลักปฏิบัติตนตามหลักจิตวิทยาสังคมเพื่อให้เกิด ความนิยมชมชอบและเคารพนับถือแก่ผู้อื่น หรือสังคมของชุมชนต่างๆ คือ

๑. ทาน หรือ การให้ปันสิ่งของแก่ผู้อื่นที่ควรปัน เพราะทาน หมายถึง
 - ธรรมทาน หรือการบริจาคทางจิตใจ
 - อามิสทาน หรือการบริจาคทางวัตถุ
๒. ปิยวาจา หรือการเจรจาใช้คำพูดของตนต่อผู้อื่นด้วยความสุภาพอ่อนโยนให้เหมาะสมแก่กาลเทศะและเหมาะสมแก่สังคมชุมชนทุกชั้น เพื่อให้ชุมชนหรือบุคคลเหล่านั้นเคารพนับ ถือ

^{๔๘} เสนาะ ติเยว, การบริหารงานบุคคล, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๗), หน้า ๑๗๗.

^{๔๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๔๒.

^{๕๐} พุทธทาสภิกขุ, บริหารธุรกิจแบบพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : อตมมโย, มปป.), หน้า ๑๕.

ปียวajanี้ใช้กับมิตรสหายของตน ย่อมจะทำให้มิตรสหายเหล่านั้นรักใคร่ รู้จักเจรจาสุภาพ อ่อนโยน กับครูอาจารย์ การใช้หลักจริยศาสตร์สังคมในเรื่อง ปียวajanี้ผู้ใช้จำต้องมีสติควบคุม ตนเอง และสามารถบังคับจิตใจตนเองได้ทุกขณะ (Mind's contrl or control)

๓. อัตถจริยา หมายถึง การสอนให้บุคคลนั้น มีหน้าที่ทางมนุษยสัมพันธ์ทุกระดับชั้น มีหน้าที่ช่วยเหลืออุปการะหรือสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน

๔. สมานัตตตา หมายถึง การปรับปรุงบุคลิกภาพของตนเองอย่างสม่ำเสมอโดยไม่ ถือ ตัวและให้เข้ากับสังคมของชุมชนได้ทุกชั้น^{๕๑}

ไสว มาลาทอง ได้ให้ความหมายของหลักสังคหวัตถุ ๔ ไว้ว่า สังคหวัตถุ ๔ หมายถึง หลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจผู้อื่น ผูกไมตรี เอื้อเฟื้อ เกื้อกูล หรือเป็นหลักการสงเคราะห์ ซึ่ง กันและกัน มีอยู่ ๔ ประการ ได้แก่

๑. ทาน คือ การให้ การเสียสละ หรือการเอื้อเฟื้อแบ่งปันของๆตนเพื่อประโยชน์แก่ บุคคลอื่นไม่ตระหนี่ถี่เหนียว ไม่เป็นคนเห็นแก่ได้ฝ่ายเดียว คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้ไม่เป็นคน ละโมบ ไม่เห็นแก่ตัว เราควรคำนึงอยู่เสมอว่า ทรัพย์สินสิ่งของที่เรามาหาได้มิใช่สิ่งจีรังยั่งยืน เมื่อเรา สิ้นชีวิตไป แล้วก็ไม่สามารถจะนำติดตัวเอาไปได้

๒. ปียวจา คือ การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน พูดด้วยความจริง ไม่พูด หยาดคาย ก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์เหมาะสมกับกาลเทศะ พระพุทธเจ้าได้ทรงให้ ความสำคัญกับการพูดเป็นอย่างยิ่งเพราะการพูดเป็นบันไดขั้นแรกที่จะสร้างมนุษยสัมพันธ์อันดีให้ เกิดขึ้น วิธีการที่จะพูดให้เป็นปียวajanี้ จะต้องพูดโดยยึดหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

เว้นจากการ พูดเท็จ

เว้นจากการ พูดส่อเสียด

เว้นจากการ พูดคำหยาบ

เว้นจากการ พูดเพ้อเจ้อ

๓. อัตถจริยา คือ การสงเคราะห์ทุก ชนิดหรือการประพடுத்தในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น

๔. สมานัตตตา คือ การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ หรือมีความประพฤติเสมอดันเสมอ ปลาย คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้เราเป็นตนมีจิตใจหนักแน่นไม่โลภ รวมทั้งยังเป็นการสร้างความ นิยม และไว้วางใจให้แก่ผู้อื่นอีกด้วย^{๕๒}

พัชรินทร์ ศรีสุพันธ์ ได้กล่าวถึงความหมายที่ พระศรปรีติโมลี(สมชาย กุศลจิตโต) ได้ให้ ความหมายว่า หลักสังคหวัตถุ ๔ เป็นหลักพื้นฐานที่แสดงพฤติกรรมออกมาโดยคำนึงถึงการ ช่วยเหลือ ผู้อื่นและการทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม ประกอบด้วยการสงเคราะห์เพื่อนมนุษย์ ๔ ประการ คือ

๑. ทาน คือ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละเงิน การให้ปันสิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้ ความเข้าใจทั้งที่เกี่ยวกับการเรียนและในด้านอื่นๆ รวมไปถึงการให้อภัยแก่ผู้อื่น

^{๕๑} สมเด็จพระมหาธีรราช (พิมพ์ ธรรมธโร), **ธรรมะสร้างเยาวชน**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาภูมิบาล วิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๓.

^{๕๒} ไสว มาลาทอง, **คู่มือดำเนินงานเสริมสร้างศีลธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๓๓.

๒. ปิยวาจา คือ การพูดจาน่ารักด้วยถ้อยคำที่สุภาพ อ่อนหวาน ไพเราะ พูดด้วยคำที่น่าฟัง ชี้แจงในสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้กำลังใจ ทำให้เกิดความพึงพอใจแก่ผู้ที่ได้ฟัง ก่อให้เกิด มนุษย์สัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

๓. อัตถจริยา คือ การบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้เกี่ยวข้องหรือผู้อื่น เป็นการปฏิบัติสิ่งที่เป็นประโยชน์ซึ่งกันและกัน มีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน ด้วยกำลังความคิด กำลังกาย การทำตนให้เป็นประโยชน์ทุกโอกาสที่จะทำได้

๔. สมานัตตตา คือ การปฏิบัติตนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย ไม่เอาเปรียบ ไม่ทอดทิ้งเพื่อนเมื่อมีปัญหา^{๕๓}

พระวีรวัฒน์ รอดสุโข ได้ให้ความหมายว่า สังคหวัตถุ ๔ เป็นหลักธรรมในศาสนา พุทธ ซึ่งใช้ในการสงเคราะห์ผู้อื่นอัน จะเป็นเครื่องผูกไมตรีประสานหมู่ชนเข้าด้วยกัน คำว่า "สังคหวัตถุ" มาจากคำว่า "สังคห" ซึ่งแปลว่า สงคฺเคราะห์ กับคำว่า "วัตถุ" ซึ่งแปลว่า "เรื่อง" รวมความแล้วสังคหวัตถุ แปลว่า เรื่องการสงเคราะห์ หรือ ธรรมอันเป็นหลักในการสงเคราะห์ ซึ่งมีหลักใหญ่ๆ อยู่ ๔ ข้อด้วยกัน ดังที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสสอนแก่ภิกษุ ในกาลครั้งหนึ่งซึ่งเรียกว่า สังคหวัตถุ ๔ คือ

๑. ทาน หมายถึง การให้ การเฉลี่ยเผื่อแผ่แก่กันและกัน ซึ่งเป็นข้อสำคัญเพราะว่าทุกๆ คนนั้นย่อมต้องการความช่วยเหลือกันอยู่ในด้านต่างๆ ในด้านวัตถุทรัพย์สินเงินทอง เครื่องอุปโภค ต่างๆ ในด้านกำลังกาย ช่วยกระทำกิจการของกันและกันทางกาย ในด้านวาจา พูดจาช่วยเหลือกัน ในเรื่องที่ควรพูด ในด้านสติปัญญา ช่วยให้ความรู้ให้การแนะนำในข้อที่ควรจะแนะนำ ต่างๆ การให้ การเฉลี่ยเผื่อแผ่ทุกคนทั้งผู้ใหญ่และผู้ย่อยต่างก็ควรจะมีทาน คือ ให้การช่วยเหลือกัน ผู้ใหญ่ให้ การช่วยเหลือผู้ย่อย ผู้ย่อยก็ให้การช่วยเหลือผู้ใหญ่ด้วยจิตใจมุ่งที่จะช่วยให้บรรลู่ถึงประโยชน์ที่ ต้องการ หรือเพื่อที่จะให้พ้นจากอุปสรรคขัดข้องทั้งหลาย

๒. ปิยวาจา หมายถึง การเจรจาถ้อยคำซึ่งเป็นที่รักเป็นที่จับใจแก่กันและกันอันเป็นถ้อยคำสุภาพ เพราะวาจาที่พูดออกไปนั้น ถ้าเป็นวาจาที่ไม่สุภาพไม่เป็นที่รักที่พอใจก็เป็นวาจาที่ อาจเสียดแทงน้ำใจของผู้อื่น ทำให้ผู้อื่นเกิดความเสียใจ ควบคุมการพูดของเราให้ไพเราะก็คือสติ นั่นเอง ดังนั้นการพูดหรือการแสดงออกทุกครั้งต้องมีสติอยู่เสมอ

๓. อัตถจริยา หมายถึง การประพฤติประโยชน์กันและกัน คือ การทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสถาบัน เช่น โรงพยาบาล มหาวิทยาลัย สังคมที่ตนอาศัยอยู่ตลอดถึงประเทศชาติสิ่งใดที่เป็นโทษก็ควรละเว้นไม่กระทำ การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์สามารถปฏิบัติได้ทั้งกาย วาจา ใจ ในทุกเวลาและทุกโอกาส

๔. สมานัตตตา หมายถึง ความเป็นผู้วางตนสม่ำเสมอ หรือเสมอต้นเสมอปลายซึ่งหมายถึงการรักษาระเบียบวินัยอันใดที่ทุกคนพึงปฏิบัติทั้งผู้ใหญ่ทั้งผู้ย่อยตามหน้าที่ ที่บัญญัติ เอาไว้เป็นระเบียบของสถานที่ ของหน่วยงาน เช่น กฎระเบียบของสถาบันการศึกษา กฎระเบียบ ของ

^{๕๓} พชรินทร์ ศรสรวพันธ์, การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับการปฏิบัติตาม หลักสังคหวัตถุ ๔ ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่๑ โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต ๑, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑), หน้า ๙.

สถานที่ราชการต่างๆ เป็นต้น ตลอดถึงกฎหมายบ้านเมือง ในพระพุทธศาสนาก็คือ พระวินัย บัญญัติสำหรับพระภิกษุทั้งหลายนั่นเอง^{๕๔}

อริสรี เกตุศรีพงษ์ ได้ให้ความหมายว่า สังคหวัตถุ ๔ คือ สิ่งที่เป็นเครื่องสงเคราะห์ และยึดเหนี่ยวน้ำใจซึ่งกันและกัน ๔ ประการ คือ

ทาน คือ การแบ่งปันวัตถุสิ่งของ รวมถึงอุปกรณ์ในการทำงานหรือเอกสารที่ใช้ในการทำงานเช่น หากเพื่อนร่วมงานขาด-เหลืออุปกรณ์สิ่งของก็นำมาแบ่งปันกันใช้ การเริ่มต้นด้วย การแบ่งปันวัตถุสิ่งของภายนอกจะช่วยสร้างนิสัยให้บุคลากรในหน่วยงานมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันมีการให้การรับ (Give and Take) เพราะนอกเหนือจากการแบ่งปันเรื่องของความรู้ประสบการณ์ อันเป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในคน (Tacit Knowledge) แล้วการแบ่งปันเอกสารต่างๆ ที่ใช้ในการทำงานก็เป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้วงจรของความรู้มีการขับเคลื่อน โดยเป็นการแบ่งปันความรู้ที่เป็นความที่ เป็นความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) ด้วย

ปิยวาจา คือ การแบ่งปันคำพูดดีๆ คำพูดที่ไพเราะ พูดในสิ่งที่ประโยชน์เหมาะสม กับกาลเทศะ พูดให้กำลังใจกัน ซึ่งในมุมมองของผู้เขียนเห็นว่า "ปิยวาจา" มีความสำคัญมาก ต่อ การจัดการความรู้ในองค์การเพราะการจะนำเครื่องมือต่างๆ มาใช้ในกระบวนการจัดการความรู้ เพื่อที่จะดึงความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน (Tacit Knowledge) ออกมาแลกเปลี่ยนกันนั้นต้องใช้ลักษณะของการ "พูดแลกเปลี่ยนกัน" เป็นหลัก

อัตถจริยา คือ การแบ่งปันความรู้ การให้ความช่วยเหลือในสิ่งที่ประโยชน์แก่ผู้อื่น การแบ่งปันความรู้และประสบการณ์ที่เป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน (Tacit Knowledge) เป็นสิ่งที่ ต้องทำได้ยากกว่าการแบ่งปันความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) ดังนั้น หากองค์กรใดสามารถ ปลุกฝังให้บุคลากรในองค์กรมี "อัตถจริยา" แล้วก็ไม่ใช่ว่าเรื่องยากอีกต่อไปที่จะทำให้คนในองค์กรมี การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน รวมทั้งทำให้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของการทำงาน เพราะเมื่อเพื่อนร่วมงานขาดความรู้ในเรื่องใด หรือต้องการแลกเปลี่ยนความรู้ในเรื่องใด ผู้ที่มีความรู้ก็จะแบ่งปันให้โดยไม่หวงความรู้ หรือถ้าไม่ขาดความรู้แต่ขาดกำลังใจคนเพื่อนคนอื่นๆ ก็ ยินดีที่จะเข้าไปช่วยให้งานสำเร็จ หรืออาจเรียกได้ว่าทำให้พนักงานในองค์กรเป็นกัลยาณมิตรซึ่ง กันและกัน

สมานัตตตา คือ การมีความประพฤติเสมอดันเสมอปลาย การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอจริงใจต่อกันความเสมอดันเสมอปลายจะช่วยให้เกิดความรู้สึกลดอคติ ไม่ระแวงกันและเป็นการสร้างความไว้วางใจกันเชื่อใจกัน (Trust) เพราะคนในองค์กรไม่มีความไว้วางใจกัน หรือไม่เชื่อใจกัน พนักงานก็จะไม่ยอมนำความรู้ประสบการณ์ เทคนิคในการทำงานต่างๆ มาแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ดังนั้น จึงถือได้ว่า "สมานัตตตา" เป็นแรงกระตุ้นในระยะยาวที่จะผลักดันให้คนใน องค์การเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง^{๕๕}

^{๕๔} พระวีรวัฒน์ รอดสุโข, เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความคงทนในการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา เรื่อง สังคหวัตถุ ๔ พรหมวิหาร ๔ ไตรลักษณ์ ๓ กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ระหว่างการสอนด้วยหนังสือการ์ตูนและการสอนตามปกติ, **วิทยานิพนธ์ศึกษามหาบัณฑิต**, สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๐), หน้า ๒๑.

^{๕๕} อริสรี เกตุศรีพงษ์, "สังคหวัตถุ ๔ : วัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการจัดการความรู้", **วารสาร Productivity World เพื่อการเพิ่มผลผลิต** ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๖๘, (พฤษภาคม - มิถุนายน ๒๕๕๐), หน้า ๔๓ - ๔๖.

นอกจากนี้ การเป็นผู้มีความสม่ำเสมอในการร่วมแบ่งปันความรู้ต่างๆ จะช่วยให้การจัดการความรู้ "มีชีวิต" อยู่เสมอ การที่พนักงานในองค์กรเป็นผู้ที่มีความสม่ำเสมอจริงใจต่อกัน ถือเป็นนิสัยความรับผิดชอบอย่างหนึ่ง กล่าวคือ ในการทำงานหากงานที่ทำประสบผลสำเร็จก็จะ ไม่แย่งกันเอาความดีความชอบใส่ตัวว่าฉันเป็นคนทำงานนั้นเอง หรือหากมีข้อผิดพลาดเกิดขึ้น พนักงานก็จะไม่มีการกล่าวโทษกัน แต่จะช่วยกันแก้ไขปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นบรรยากาศของความ ร่วมแรงร่วมใจก็จะเกิดขึ้น พนักงานรู้สึกว่าการแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การทำงานของตนเองและองค์กรดีขึ้น

คำถามหาเสน่ห์ ทำตัวดีอยู่ที่ไหนก็น่ารัก หรือเรียกว่า “สังคหวัตถุ๔”

๑. เจื้อจวน หรือ ทาน แปลว่าการให้ คือ มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ อุดหนุนจุนเจือผู้อื่น ด้วยการให้สิ่งต่างๆ ตามสมควรทั้งอาภิสทาน คือ ให้สิ่งของ และธรรมทาน คือ ให้ข้อคิดหรือ ความรู้ในโอกาสอันควร ไม่เป็นคนตระหนี่ถี่เหนียว พระพุทธเจ้าพระองค์ทรงสอนว่า "ททมาโน ปิโย โหติ. ผู้ให้ย่อมเป็นที่รัก" อยากมีเสน่ห์ให้คนรักจึงต้องรู้จักเจื้อจวน

๒. ปากหวาน หรือ ปิยวาจา แปลว่า การพูดจាន่ารัก คือ ต้องพูดจากับผู้อื่นด้วยคำอ่อนหวานหรือภาษาดอกไม้ เช่น พูดจามีหางเสียงนะคะ นะครับ พูดจามีน้ำใจ ไม่เป็นไรครับ ผมช่วยไหมครับ พูดจามีสัมมาคารวะ สวัสดิ์ค่ะท่าน คุณครูครับ คุณลุงค่ะ ของอนุญาตนะครับ พูดจามีความปรารถนาดี โชคดีนะครับ ยินดีด้วยนะคะ ขอให้ประสบความสำเร็จนะครับ ดังนี้ เป็นต้น เพราะปกติของคนโดยทั่วไป ไม่มีใครชอบให้คนอื่นพูดคำหยาบกับตน แม้เราจะเป็น เช่นนั้นเหมือนบทรกลอนสุนทรภู่ ที่ว่า "อันอ้อยตาลหวานลิ้นแล้วสิ้นซาก แต่ลมปากหวานหูไม่รู้ หาย" อยากให้คนรักนับหน้า นับถือ ก็ต้องปากหวานเข้าไว้และมีความจริงใจด้วย

๓. ช่วยงาน หรือ อุตถจริยา แปลว่า การบำเพ็ญประโยชน์คือ สิ่งใดที่เป็นประโยชน์สำหรับผู้อื่น โดยเฉพาะสิ่งที่เป็นงานเป็นการ เป็นหน้าที่ของเขาหากช่วยได้ก็ควรช่วยยิ่งในคราวที่ เขาต้องการความช่วยเหลือด้วยด้วยแล้ว หากเราไม่นิ่งดูตายแล้วจะต้องช่วยขนขวายตามสมควรแม้ไม่ได้หวังให้เขารักหรืออยากให้เกิดเสน่ห์แก่ตน แต่ผลของความไม่เห็นแก่ตัวเอาตัวเข้าช่วยงานเขานั้น ย่อมทำให้เกิดความรักความหวังดีขึ้นโดยธรรมชาติ

๔. สมานตน หรือ สมานัตตตา แปลว่า การวางตนเสมอ คือ วางตนให้เสมอภาคเข้ากับเขาได้หากมีบางอย่างที่เข้ากันไม่ได้ต้องสมาน ปรับเปลี่ยน ปรับปรุงให้ลงรอยกัน ทั้งด้านพฤติกรรมและความคิดเห็น ไม่แสดงอาการโอ้อวด ถือดี ยกตนข่มท่าน อีกนัยหนึ่งหากอยู่ใน ฐานะผู้น้อยก็คือวางตนให้เหมาะสมกับฐานะ มีสัมมาคารวะ นอบน้อมถ่อมตน เสมอต้นเสมอ ปลายผู้ประพจน์ได้ดังนี้ ย่อมเป็นที่รักของคนทั้งหลายแน่นอน^{๕๖}

สรุปได้ว่า หลักธรรมสังคหวัตถุ ๔ เป็นหลักคุณธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของบุคคลและเป็นธรรมประสานหมู่ชนไว้ในความสามัคคี และถือว่าบุคคลผู้ประพจน์ปฏิบัติตามธรรมสังคหวัตถุ ๔ ประการนี้ เป็นคนดีและน่าคบค้าสมาคมด้วยคนหนึ่ง

^{๕๖}คำถามหาเสน่ห์ (Happiness), <http://swhppinesss.blogspot.com/2011/01/blog-pom.html>, [๑๗ ตุลาคม ๒๕๕๙].

พระมหาเสนห์ ไชยสุภา ได้กล่าวว่า

๑. ทาน คือ การให้ การแบ่งปัน การสงเคราะห์ “ทาน” ในสังคหวัตถุข้อนี้ได้แก่ การให้ทุกประเภท คือให้เพื่อสงเคราะห์ผู้รับ เจตนาของการให้อยู่ที่ต้องการยึดเหนี่ยวน้ำใจผู้รับเป็นสำคัญ เช่น ญาติพี่น้องแบ่งปันสิ่งของเครื่องใช้ หรือเฉลี่ยข้าวปลาอาหารแก่กัน เป็นต้น

๒. ปิยวาจา คือการเจรจาที่น่ารัก ได้แก่การพูดด้วยถ้อยคำที่สุภาพอ่อนโยน ทำให้ผู้ฟังเกิดความเบิกบานสำราญใจ คำพูดที่เราพูดกันอยู่ทุกวันนี้มี ๒ ชนิด คือ ๑) คำพูดออกไปแล้ว ทำให้คนฟังเกลียดชังคนพูด ๒) คำพูดที่พูดออกไปแล้วทำให้คนฟังรักคนพูด คำพูดประเภทที่ ๑ คือคำพูดที่ทำให้คนฟังเกลียดชังคนพูดหมายถึงคำที่ไม่สุภาพต่างๆซึ่งรวมเรียกว่า “คำหยาบ” มีหลาย ชนิด เช่น คำด่า ๑ คำประชด ๑ คำกระทบ ๑ คำแดกดัน ๑ คำหยาบช้าต่างๆ เป็นต้น คำพวกนี้รวม เรียกว่า อับปิยวาจา คือคำพูดไม่เป็นที่รัก ส่วนคำพูดประเภทที่ สอง คือ คำพูดที่เป็น ปิยวาจา ตามนัยแห่งสังคหวัตถุ ข้อนี้หมายถึงคำพูดที่อ่อนโยน ตรงกันข้ามกับคำพูดหยาบคายดังกล่าวมานั้น เช่นคำว่า คุณ ท่าน ผม เธอ ฯลฯ ตลอดจนคำอื่นๆ ตามที่นิยมกันว่าสุภาพในหมู่มนุษย์ เช่น ลุง ป้า น้า อา พี่ น้อง เป็นต้น รวมความว่าเป็น ปิยวาจา คือคำที่ไพเราะจับใจของคนฟังนั่นเอง

๓. อัตถจริยา แปลว่า ประพฤติประโยชน์ ได้แก่ การบำเพ็ญประโยชน์ ธรรมะข้อนี้มุ่งถึงการปรับปรุงตัวเอง ๒ ประเด็นคือ ๑) การทำตนให้เป็นคนมีประโยชน์ ๒) การทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ ในประเด็นแรกที่ว่า ทำตนให้เป็นคนมีประโยชน์ หมายความว่า ทำให้ตัวเรามีค่ามีราคา ความเป็นคนที่พอจะเป็นประโยชน์แก่คนอื่นได้ด้วยวิธีทำตัวให้เป็นคนมีประโยชน์อาจทำได้หลายวิธี เช่น การศึกษาอบรมและการฝึกฝนตน ให้เป็นคนมีสมรรถภาพพอที่จะช่วยคนอื่นได้ เมื่อรวม ความแล้วคนมีประโยชน์ก็คือ คนมีกำลังในตัว คือ มีกำลังกาย มีกำลังความคิด มีกำลังปัญญา มี กำลังทรัพย์ฯลฯ ในประเด็นที่ สอง คือ การทำสิ่งที่เป็นประโยชน์เรื่องนี้เป็นเรื่องจ่ายกำลังออกไป ช่วยคนอื่น คนใจกว้างจึงทำได้ ส่วนคนใจแคบเห็นแก่ตัวทำไม่ได้ การทำสิ่งเป็นประโยชน์แก่คนอื่นนั้น โปรดอย่าเข้าใจว่าต้องถึงกับยอมตัวลงเป็นคนใช้ของคนอื่น ไม่ใช่อย่างนั้น ความมุ่งหมาย เพียงเพื่อบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่คนอื่น แสดงอัธยาศัยอันน่ารักน่านับถือเท่านั้นการบำเพ็ญ ประโยชน์ดังกล่าวนี้ เช่น ช่วยเหลือเพื่อนบ้านในคราวมีกิจ ช่วยบอกกล่าว สั่งสอนวิชาความรู้ช่วย หางาน ช่วยแนะทางอาชีพให้คนที่บำเพ็ญประโยชน์จะต้องปฏิบัติตนเองอย่างหนึ่งคือ เว้นจาก การกระทำที่จะเป็นภัยแก่ผู้อื่นเสียทั้งสิ้น แม้แต่ของเล็กน้อย เช่น ทิ้งเศษแก้วตามถนนหนทาง หรือ ทำลายสิ่งที่เป็นสาธารณะประโยชน์ให้เสียหาย

๔. สมานัตตตา แปลว่า ความเป็นผู้มีตนเสมอโดยความหมายทางปฏิบัติ ผู้ศึกษาควรจำไว้ว่า สมานัตตตา คือ การวางตัวสมกับฐานะ คือ หมายความว่าฐานะเป็นเช่นไร เช่น เป็นลูก เป็นพ่อ เป็นแม่ เป็นครู หรือเป็นศิษย์ เป็นต้น ก็ให้วางตัวสมกับที่ตัวเป็น อย่าเย่อหยิ่งจองหองเกิน ฐานะอย่าปล่อยให้อวดน้อยหน้าจนเกินดี การปรับปรุงตนเอง วางตนเองให้พอเหมาะสมกับ ฐานะของตัวเองนั้นแหละ คือ สมานัตตา^{๕๗}

^{๕๗} พระมหาเสนห์ ไชยสุภา, การศึกษาและการพัฒนาการทำงานร่วมกันของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โดยยึดหลักสังคหวัตถุ ๔, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๒), หน้า ๓๓.

๒.๒.๒ ความหมายเกี่ยวกับทาน

วคิน อินทสระ กล่าวเกี่ยวกับเรื่องทาน ไว้ว่า ทาน ตามตัวอักษรแปลว่า การให้ จำแนกเป็นการให้สิ่งของเครื่องอุปโภค เรียกว่า อามิสทาน การให้ธรรม คำแนะนำ สั่งสอน ชักจูงในทางที่ดี เรียกว่า ธรรมทาน การให้อภัยไม่ถือโทษล่วงเกินของผู้อื่น โดยเฉพาะเมื่อเขาทำผิดแล้วมาขอโทษ เรียกว่า อภัยทาน การงดเว้นไม่เบียดเบียนชีวิตและทรัพย์สินของผู้อื่นก็เป็นอภัยทานเหมือนกัน

อามิสทาน การให้วัตถุสิ่งของเครื่องอุปโภคบริโภครวมเรียกว่า ปัจจัย ๔ นั้นเป็นความจำเป็นสำหรับผู้อยู่ร่วมกันตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปเป็นการแสดงน้ำใจต่อกัน ทำให้ผู้มีใจผูกพันกันในด้านความสำนึกคุณ การให้ด้วยวัตถุ ๓ อย่าง การให้วัตถุสิ่งของ ผู้ให้ย่อมมีวัตถุประสงค์ต่างกัน ให้เพื่ออนุเคราะห์บ้าง ให้เพื่อสงเคราะห์บ้าง ให้เพื่อบูชาคุณบ้าง การให้แก่คนลำบากยากจนแร้นแค้นบากหน้าเข้ามาพึ่งพิงขอความช่วยเหลือ การให้แก่ผู้น้อย ช่วยเหลือเขาให้พ้นความลำบากด้วย ความกรุณา เรียกว่า ให้เพื่ออนุเคราะห์ การให้แก่คนเสมอกันเพื่อรักษาไมตรี และน้ำใจกันไว้

การแบ่งปันเอื้อเฟื้อช่วยเหลือกันตามโอกาสที่มาถึงเขาเรียกว่า ให้เพื่อสงเคราะห์ ทาน ๓ ประเภทหรือทายก ๓ จำพวก

๑) ทานทาสะ บางทีเรียก ทาสทาน ทานหมายถึงการให้ของเลวเป็นทาน คำว่าเลวนั้น หมายถึงเลวกว่าที่ตนบริโภคใช้สอยเอง ที่ท่านเรียกทาสทานเพราะอธิบายว่าตกเป็นทาสของความตระหนี่

๒) ทานสหาย บางทีเรียกสหายทาน หมายถึงการให้ของที่เสมอกันอย่างเดียวกันกับที่ตนบริโภคใช้สอยตนบริโภคใช้สอยอย่างไร เมื่อถึงคราวจะให้ผู้อื่นก็ให้เช่นนั้น เหมือนการให้แก่เพื่อนฝูง ผู้ให้ของเช่นนั้นท่านเรียกว่า ทานสหาย

๓) ทานสามี บางทีเรียก สามีทาน การให้ของที่ดีกว่าตนบริโภคใช้สอย ส่วนมากเมื่อจะให้แก่ผู้ควรเคารพ ทายกมักให้ของดีเท่าที่ตนจะหาได้ เช่น ของที่นำไปให้มารดาบิดา ครู อาจารย์ พระสงฆ์หรือนักพรตผู้ประพฤติธรรม

ประเภทของอามิสทาน อามิสทาน คือ การให้วัตถุสิ่งของเครื่องอุปโภคบริโภครวมเรียกว่า ปัจจัย ๔ มีความจำเป็นสำหรับคนที่อยู่ร่วมกันตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป เป็นการแสดงน้ำใจต่อกัน ทำให้ มีจิตผูกพันกันในด้านความสำนึกคุณ ก็เป็นสาราณียธรรมข้อหนึ่งใน ๖ ข้อ หรือจะเรียกอีกอย่าง หนึ่งว่า สังฆทาน คือการให้แก่สงฆ์หรือให้แก่หมู่คณะการทำของน้อยให้ผลมากพูดสำหรับการ ทำบุญกับพระ ก่อน ตำราทางพระพุทธศาสนาบอกเราว่า การทำบุญจะให้ผลมากนั้นต้อง ประกอบด้วยสัมปทาคุณ ๔ ประการ สัมปทา ๔ (ความถึงพร้อมแห่งองค์ประกอบ) ซึ่งจะทำให้ ทานที่บริจาครแล้วมีผลยอดเยี่ยม

๑) วัตถุสัมปทา ความพร้อมแห่งวัตถุในที่นี้หมายถึงผู้รับ (ปฏิคาหก) หรือ ทักขิณบุคคลเป็นผู้รับพร้อมด้วยคุณธรรมสูงมากเท่าใดย่อมทำให้ทานที่บริจาครแล้วมีผลมากขึ้นเท่านั้น

๒) ปัจจัยสัมปทา ความพร้อมแห่งปัจจัย ในที่นี้หมายถึงสิ่งของที่ทายกนำมาทำบุญ (ไทยธรรม) นั้นได้มาโดยทางบริสุทธิ์ชอบธรรม

๓) เจตนาสัมปทา ความพร้อมแห่งเจตนา ในที่นี้หมายถึงมีเจตนาดีเพื่ออนุเคราะห์ หรือ บูชาคุณโดยบริสุทธิ์ใจ มิได้หวังลาภยศหรือชื่อเสียง มีเจตนาดีทั้ง ๓ กาลคือ ก่อนให้ กำลังให้

หลังจากให้แล้วรักษาเจตนาอันเป็นกุศลไว้ได้ นอกจากนี้ยังประกอบด้วยปัญญาในการให้มิใช่ให้ ด้วยความเขลา

๔) คุณาติเรกสัมปทา ความพร้อมแห่งคุณพิเศษของปฏิกาคห คือผู้รับมีคุณพิเศษ ท่าน ระบุไว้ในตำราว่า ทักขิณียบุคคลออกจากนิโรธสมบัติใหม่ๆ ในตำราทางพระพุทธศาสนาได้เล่าไว้หลายเรื่องว่า พระสารบุตรบ้าง พระโมคคัลลานะบ้าง พระมหากัสสปะบ้าง ออกจากนิโรธ สมบัติใหม่ๆ กำลังหิว พิจารณาหาคนที่ท่านควรจะไปโปรดในวันนั้น เพราะเมื่อท่านไปรับอาหาร จากท่าน ผู้ใดในวันนั้น เขาจะต้องได้สมบัติเป็นอันมาก ท่านจึงมักไปสงเคราะห์คนจนเพื่อให้เขาได้มีความสุขขึ้น

ธรรมทาน หมายถึง การให้ธรรม กล่าวคือให้คำแนะนำสั่งสอนอันเป็นประโยชน์ใน การดำรงชีวิต ในการทำจิตใจให้ปลอดโปร่ง สงบสดีใส การสั่งสอนศิลปวิทยาการ เป็นต้น เหล่านี้รวม เรียกว่า ธรรมทาน

อภัยทาน หมายถึง การให้อภัยการไม่ถือโทษในการล่วงเกินของผู้อื่น โดยเฉพาะเมื่อ รู้สึกตัวสำนึกผิดแล้วมาขอโทษ เรียกว่าอภัยทาน การเว้นไม่เบียดเบียนทรัพย์สินของผู้อื่นก็เป็น อภัยทานเหมือนกัน เมื่อเขาสำนึกผิดแล้วขอโทษก็เป็นอภัยทาน ไม่ขอโทษก็ให้อภัยได้กรณีที่ควร ให้ อภัย พระพุทธเจ้าท่านปรับอาบัติพระที่ล่วงเกินผู้อื่นแล้วไม่ขอโทษเขา ท่านปรับอาบัติ ถ้าเขา มาขอโทษแล้วไม่ให้อภัย ท่านปรับอาบัติเหมือนกัน ลูกศิษย์ล่วงเกินอาจารย์แล้วมาขอโทษอาจารย์ ไม่ให้ อภัย พระพุทธเจ้าปรับอาบัติอาจารย์ ถ้าลูกศิษย์ไม่ไปขอโทษก็ปรับอาบัติลูกศิษย์ แต่ถ้าขอ โทษแล้ว ไม่ให้อภัยต้องปรับอาบัติอาจารย์ คือต้องให้อภัย เพราะเขาสำนึกผิดแล้ว

ทานมัย หรือการทำบุญชนิดการให้ทานก่อน หรือเรียกว่า ทานมัย บุญที่ได้จากการให้ ทาน มีคนถามเสมอว่า ทำบุญกับทำทานนี้ต่างกันอย่างไร ความคิด ความเข้าใจ ของคนส่วนมากคือ ทำบุญ นี้ทำกับพระ ให้ทานก็คือในกับขอทานให้กับคนยากคนจน วันเกิดไปทำบุญแล้วก็ไปทำทาน ด้วยไปทำบุญคือไปทำกับพระ ไปทำทานก็คือไปแจกของให้แก่คนขอทาน ไปปล่อยวัว ทำบุญหรือให้ ทานลองนึกดู ถ้าเผื่อคิดกันอย่างนั้นคิดว่าทำกับพระเป็นการทำบุญ ทำอย่างอื่นเป็นการให้ทาน อย่าง ที่ว่านี่อย่างไหนเป็นการทำบุญ อย่างไหนเป็นการทำทาน ที่จริงแล้วเป็นความคิดที่ผิด เข้าใจ ไม่ ถูกต้องที่ถูกต้องก็คือว่าการให้ทานนั้นเป็นวิธีทำบุญชนิดหนึ่งเป็นวิธีแห่งการทำบุญเหมือนกัน ไม่ว่าจะ ให้แก่ใคร ให้แก่พระ ให้แก่เณร ให้แก่อุบาสกอุบาสิกาหรือเป็นสัตว์เดรัจฉาน ก็เป็นการ ทำบุญทั้งนั้น ทานมัย คือ การให้ การเสียสละ การเผื่อแผ่แบ่งปันวัตถุที่ควรให้ ได้แก่วัตถุ ๑๐ อย่างคือ ข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พักอาศัย และประทีปโคม ไฟ ให้ด้วยการบูชาคุณความดี คือถวายแก่สงฆ์หรือให้ด้วยเมตตา โดยอนุเคราะห์แก่ผู้ยากไร้ขาดแคลน ด้วยเจตนาที่ดีทั้ง ๓ กาลคือ ก่อนให้ กำลังให้และให้แล้วก็ยังมีความชื่นชมยินดีในการให้ นั้นโดยไม่หวังผลตอบแทนใดๆการให้ เช่นนี้เป็นทานที่มีผลมากมีอานิสงส์มาก

“ประเภทของอามิสทาน”กล่าวโดยย่อที่สุดมี ๒ ประเภท

๑. ทานที่เจาะจงบุคคลที่จะให้ เรียกว่า ปฏินุคลิกทาน

๒. ทานที่ไม่เจาะจงบุคคล เรียกว่า สังฆทาน เป็นการให้แก่สงฆ์หรือให้แก่หมู่คณะ หรือให้แก่บุคคลคนเดียวก็ได้ พระรูปเดียวก็ได้แต่ว่าไม่ได้เจาะจงอย่างพระที่มาบิณฑบาตหน้า บ้าน องค์ไหนมากก็ส่งคั้นนี้ก็เป็นสังฆทาน คนส่วนมากเข้าใจสังฆทานผิดไป คือไปเข้าใจ สังฆทานตาม

พิธีการ คือจัดเครื่องไทยธรรมให้ครบตามประเพณีนิยม เช่น ว่าต้องมีข้าวของ อะไรบ้างจึงเรียกว่าสังฆทาน

พระพุทธเจ้าเคยตรัสกับพระอานนท์ว่า ปฏิปุคคลิกทานก็จะมีผลมากกว่าสังฆทานไม่ได้เลย ไม่ว่าในกรณีใดๆ เพราะมันเป็นเรื่องของยกระดับจิตใจ ตัวอย่างเช่น ถวายแก่พระพุทธเจ้าเป็นการเจาะจงมีอันส่งสัสมุญสสังฆทานไม่ได้ แต่ต้องเป็นสังฆทานที่ถูกต้องและเป็นสงฆ์ที่มี ศีลธรรม แม้จะถวายเจาะจงพระพุทธเจ้าก็ส่งสัสมุญสสังฆทานไม่ได้ต้องเข้าใจว่าไม่ใช่สังฆทานตาม ความเข้าใจของคนทั้งหลายหรือสังฆทานตามประเพณีนิยม แต่ต้องเป็นสังฆทานในความหมายที่ แท้จริงผู้ต้องการจะต้องศึกษาเข้าใจให้ดีขึ้นในเรื่องนั้นๆ ให้ชัดเจน

สรุปว่า ทาน คือการให้ การแบ่งปัน สมดังที่ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสว่า " ททํ ปิโย โหติ ภขณติ นํ พหุ" ผู้ให้ย่อมเป็นที่รัก คนหม่อมมากย่อมคบเขา^{๕๘}

๒.๒.๓ ความหมายเกี่ยวกับปิยวาจา

พระภิกษุวิสุทฐิคุณ (เสริมชัย ชยมงคล) ได้กล่าว "ปิยวาจา" หมายถึง วาจาที่น่ารัก ก่อให้เกิดความศุติตมใจ ในทางธรรมหมายถึง วาจา สุภาสิต ที่มีประโยชน์ มีเหตุผลที่ทำตามแล้วให้เกิดประโยชน์ได้จริง ไม่ใช่วาจาที่พูดหลอกลวง ประจบประแจงให้คนรัก คนหลงและเจือด้วยโทษ วาจาสุภาสิตนั้น พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ว่า มีองค์ประกอบ ๕ ประการคือ ๑) พูดถูกกาลเวลา ๒) พูดจริง ๓) พูดอ่อนหวาน ๔) พูดมี ประโยชน์ ๕) พูดด้วยเมตตาจิต ในพุทธทศนิกาย สุตตันปิฎก พระไตรปิฎกเล่ม ๒๕ หน้า ๔๑๑ พระองค์ทรงแสดงวาจาสุภาสิต ว่าประกอบด้วยองค์ ๕ คือ ๑) กล่าวแต่วาจาที่ดี ไม่กล่าววาจาที่ชั่ว ๒) กล่าวเป็นธรรม ไม่กล่าวคำที่ไม่เป็นธรรม ๓) กล่าววาจาที่น่ารัก ไม่กล่าววาจาอันไม่น่ารัก ๔) กล่าวคำจริง ไม่กล่าวคำเหลวไหลและรวมความว่าผิดวาจา คือวาจาสุภาสิต การพูดดี พูดถูกกาลเวลา พูดคำจริง พูดมีประโยชน์ พูดอ่อนหวาน และพูดด้วยจิตเมตตา ส่วนคำพูดที่น่ารัก พูดเพื่อให้คน อื่นรักให้คนอื่นหลงแต่ขาดลักษณะแห่งวาจาสุภาสิตโดยเฉพาะอย่างยิ่งคำหลอกลวงแม้จะฟังดู น่ารักเพียงไรก็ตามที่ผู้พูดประดิษฐ์คิดขึ้นมา วาจาเช่นนั้นไม่เป็นปิยวาจา เพราะคำพูดนั้นไป ทำลายประโยชน์ของผู้ฟัง และยังได้ให้ความหมายของ "ปิยวาจา" เพิ่มอีกว่าเป็น การเจรจาที่อ่อนหวาน คือวาจาที่ไพเราะสุภาพอ่อนโยนตามฐานะ ย่อมเป็นที่ชื่นใจเป็นที่ประทับใจแก่ผู้ฟัง หรือผู้สนทนา ไม่มีใครชอบวาจาที่หยาบคายแข็งกระด้าง ดังมีนิทานชาวบ้านเล่าขานกันเป็นเชิงอุทาหรณ์ว่า มีกระต่ายนายหนึ่งเป็นคนมีศรีษะล้าน มีหัวหนุมกำลังดิ้นรูปร่างงามคู่หนึ่งใครๆ เห็นก็อยากได้เป็นเจ้าของ อยู่มาวันหนึ่งมีเศรษฐีคนหนึ่งชอบใจหัวหนุมนี้มาก จึงไปเจรจาขอซื้อกับ เจ้าของหัวว่า "ใจเจ้าหัวล้าน หัวหนุมนี้จะขายเท่าไร" เจ้าของหัวพอได้ยินวาจายกตนข่มท่านและ เสียดแทงปมด้อยของตนเช่นนั้น ก็รู้สึกนึกถึงขึ้นมาทันที จึงตอบว่า "ข้าไม่ขาย" เศรษฐีจะบอกขึ้น ราคาให้สักเท่าใด เจ้าของหัวก็ยืนกระต่ายขาเดียวว่าไม่ยอมขายให้เท่าใด เศรษฐีจึงใจจึงกลับไป ด้วยความผิดหวัง ต่อมาอีกไม่นานได้มีเพื่อนบ้านใกล้เคียงคนหนึ่งก็อยากจะได้หัวหนุมนี้เหมือนกัน พอได้ยินข่าวว่าเศรษฐีเคยมาขอหัวหนุมเงินซื้อแต่ก็ไม่ได้เพราะมาเจรจาขอซื้อด้วยวาจาที่ยกตนข่มท่าน และด้วยวาจาที่เสียดแทงปมด้อยของเจ้าของหัว ซึ่งตนก็รู้ธรรมาศัยของชายผู้นี้ผู้นี้ว่าเป็นคนใจน้อย แต่ถ้าใครพูดถูกหูถูกใจ ก็อาจจะยกของให้เปล่าก็ได้ จึงได้ทดลองเข้าไปเจรจาขอซื้อด้วย กิริยามารยาทเรียบร้อย เมื่อไปถึงก็ยก

^{๕๘} วนิดา อินทสระ, การทำบุญให้ทาน, (สำนักพิมพ์กรุงเทพมหานคร : สร้างสรรค์บุ๊คส์, บจก., ๒๕๔๔), หน้า ๑.

มือไหว้ทักทายด้วยวาจาที่ไพเราะเสนาะหู เพื่อนบ้านคนนี้ไม่ เหมือนเศรษฐีจอมแบ่งคนนั้น อย่างนี้ซิค่อย่นาคบค้าสมาคมด้วย จึงกล่าวว่า "พ่อพูดได้ไพเราะ เสนาะหู วัวคูนี่ฉันยกให้" ด้วยกิริยาวาจาที่สุภาพไพเราะนั้นจึงได้วิ่งวามคูนี่ไปใช้ฟรี และเป็น เพื่อนบ้านที่ดีต่อกันตลอดไป นิทานชาวบ้านเรื่องนี้พอจะเป็นอุทาหรณ์ให้เข้าใจลึกซึ้งถึง หลักธรรมข้อว่าจານี้ได้ดี

อานิสงส์แห่งการใช้ "ปิยวาจา"

"ผู้มีปัญญา ย่อมไม่พูดพล่อยๆ เพราะเหตุแห่งคนอื่นหรือตนเอง ผู้นั้นย่อมมีผู้ บูชาในท่ามกลางชุมชน แม้นภายหลังเขาจะยอมไปสู่สุคติ"^{๕๙}

พระพุทธเจ้าพระองค์ได้ทรงตรัสถึงเรื่อง "อภิสกสูตร" ว่าด้วยโทษของการด่าว่าภิกษุทั้งหลาย ภิกษุใดด่าบริภาษเพื่อนพรหมจาร กล่าวโทษพระอริยะเป็นไปไม่ได้เลยที่ภิกษุนั้นจะไม่ ถึงความพินาศอย่าง ๑ ใน ๑๐ อย่าง

ความพินาศ ๑๐ อย่าง อะไรบ้าง คือ

- ๑) ไม่บรรลุลิธรรมที่ยังไม่บรรลุ
- ๒) เสื่อมจากธรรมที่บรรลุแล้ว
- ๓) ศรัทธาย่อมไม่ผ่องแผ้ว
- ๔) มีความสำคัญว่าได้บรรลุสุทธธรรม
- ๕) ไม่ยินดีประพฤติพรหมจรรย์
- ๖) ต้องอาบัติเศร้าหมองกองใดกองหนึ่ง
- ๗) เป็นโรคเรื้อรัง
- ๘) ถึงความวิกลจริตมีจิตฟุ้งซ่าน
- ๙) หลงลืมสติมรณภาพ
- ๑๐) หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุใดด่าบริภาษเพื่อนพรหมจาร กล่าวโทษพระอริยะเป็นไปไม่ได้เลยที่ ภิกษุนั้นจะไม่ถึงความพินาศอย่าง ๑ ใน ๑๐ อย่าง มิฉฉาวจา ๔ ข้อ ดังนี้

๑) การพูดเท็จ หรือ พูดโกหก (มุสาวาท) นั้นเป็นการพูดที่มีเจตนาไม่มุ่งดีมุ่งหวังที่ดี คด โกง หลอกลวงผู้ ฟัง

๒) การพูดคำหยาบ หมายถึง การด่าทอ สบประช่งต่างๆทำให้ผู้ฟังรู้สึกเศร้าเสียใจ เดือดร้อน ผลเสียของการพูดคำหยาบจะยิ่งเป็นบาปมาก หากด่าทอคนดีมีศีลธรรมและผู้มีพระคุณ เช่น ลูกด่าพ่อแม่ จะได้รับบาปหนัก อย่างน้อยก็เกิดความเศร้าใจ ไม่เบิกบานผ่องใสทั้งยังถูกผู้คน ตีเตียนนินทา

๓) การพูดส่อเสียด หมายถึง การพูดยุยงให้คนทะเลาะกัน เข้าผิดกันแตกแยกกัน

๔) การพูดเพ้อเจ้อ หมายถึง การกล่าววาจาที่ทำลายประโยชน์และความสุขต่างๆ ด้วยเจตนา และหาสาระประโยชน์จากการพูดเพ้อเจ้อนั้นไม่ได้

การลด ละ เลิก จากมิฉฉาวจา นั้นมีอยู่ ๔ ประการคือพระพุทธองค์ได้ทรงแสดงให้เห็นโทษของมิฉฉาวจาแล้ว ก็ทรงแสดงถึงหนทางแห่ง การลด ละ เลิก จากมิฉฉาวจานั้น ซึ่งก็คือ

^{๕๙} พระภิกษุวิสุทธิคุณ (เสริมชัย ชยมงคล), ปาฐลัทธิธรรมในเรื่องหลักการครองตน, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : www.Dhammakaya.org [๑๗ ตุลาคม ๒๕๕๙].

เหมือนว่าจะไม่ใช่เรื่องยากอะไร สำหรับเราท่านทั้งหลาย ที่ได้ทราบแล้วถึงโทษของการพูดมิจฉาวจา เพื่อที่จะได้ประพฤติปฏิบัติตนในการกล่าวสัมมาวาจา ต่อบุคคลอื่นได้อย่างเหมาะสมในโอกาสต่างๆ ต่อไป โดยปฏิบัติตน ดังนี้

๑) ละมุสาวาท โดยเว้นจากการพูดเท็จ เมื่อไม่รู้ก็บอกว่าไม่รู้ เมื่อรู้ก็บอกว่ารู้ ไม่เป็น ผู้กล่าวเท็จทั้งที่รู้ ไม่ว่าเพราะเหตุแห่งตนเองเหตุเพราะเห็นแก่อำิสสินจ้างใดๆ

๒) ละปิสุณาวาจา โดยเว้นจากการพูดส่อเสียด ไม่พูดเพื่อทำลายคน พูดให้สมานคนที่ แตกร้าวกัน ส่งเสริมคนที่สมัคสมานกันยินดีในความสามัคคี ขอบกล่าวถ้อยคำที่ทำให้คนสามัคคี

๓) ละผรุสวาจา โดยเว้นวาจาหยาบคาย กล่าวถ้อยคำที่ไม่มีโทษ รื่นหู น่ารัก จับใจ สุภาพเป็นที่พอใจและชื่นชมของพหูชน

๔) ละสัมผัปปลาปะ โดยเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ พูดถูกกาล พูดคำจริง พูดเป็นธรรม พูดเป็นวินัย พูดเป็นอรรถ (ประโยชน์)^{๖๐}

๒.๒.๔ ความหมายเกี่ยวกับอรรถจริยา

"อรรถจริยา" หมายถึง การประพฤติประโยชน์ ที่แปล อรรถจริยาว่า การประพฤติประโยชน์นั้นเป็นการแปลตามตัวอักษรถือเอาตามความหมายว่า การบำเพ็ญประโยชน์ การทำตน ให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและต่อคนทั้งหลาย คนเราเกิดมามีอวัยวะแขนขาเหมือนกันใครจะมี ค่าตัวมากหรือน้อยเพียงไรจะเป็นคนสูงหรือต่าอย่างไร ก็สุดแล้วแต่เขาทำตัวให้เป็นประโยชน์มาก น้อยเพียงไร บุคคลผู้บรรลุประโยชน์ตนแล้วก็ควรทำประโยชน์แก่ผู้อื่นบ้างตามกำลังสามารถ พูด อีกอย่างหนึ่งก็คือช่วยตนเองได้แล้วก็ควรช่วยผู้อื่นด้วยในการดำเนินชีวิตนั้นควรให้ประโยชน์ตน และประโยชน์ผู้อื่นประสานกันคือให้ได้รับประโยชน์ด้วยกันทั้งสองฝ่าย อันที่จริงไม่มีประโยชน์ ตนที่ประกอบด้วยธรรม (คือถูกต้อง) อันใดที่ไม่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น และทำนองเดียวกัน ไม่มีประโยชน์ผู้อื่นอันใดที่ถูกต้องจะไม่เป็นประโยชน์ตนด้วยประโยชน์ทั้งสองย่อมอาศัยซึ่งกันและกัน ดำเนินไป

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ได้อธิบายว่า "อรรถจริยา" แปลว่า การ ประพฤติประโยชน์ หมายถึง การช่วยเหลือเกื้อกูลกันด้วยน้ำใสใจจริงด้วยความปรารถนาดีต่อกัน การบำเพ็ญประโยชน์แก่ส่วนรวม โดยไม่หวังผลประโยชน์เพื่อส่วยตน รวมถึงการชวนช่วย ช่วยเหลือผู้อื่น ให้สำเร็จประโยชน์ตามที่เขาร้อง "อรรถจริยา" เป็นสังคหัตถ์ คือธรรมเป็น เครื่องยึดเหนี่ยวใจกันไว้ได้ การบำเพ็ญประโยชน์แก่ผู้อื่น แก่ส่วนรวมด้วยกำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังปัญญา กำลังความคิด กำลังบุญบารมี เป็นต้น ซึ่งเป็นไปโดยชอบถูกต้องธรรมลองครอง ธรรม จัดเป็น อรรถจริยา ทั้งสิ้น

"อรรถจริยา" หมายถึง การทำตัวให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น (สงเคราะห์ประชาชน) ตรง กับคำพังเพยที่ว่า "อยู่บ้านท่านอย่านิ่งดูดาย ปั่นวัวปั่นควายให้ลูกท่านเล่น"นักบริหารทำอรรถจริยา ได้หลายวิธี เช่นบริหารช่วยเหลือยามเขาป่วยไข้หรือเป็นประธานในงานพิธีของผู้ได้บังคับบัญชา^{๖๑}

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบายเกี่ยวกับ อรรถ หรือประโยชน์ ดังนี้

^{๖๐} พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **อักโกสกกสูตร**, (พระสุตตันตปิฎก /อ / ทสก เอกทสนิบาต / เล่ม ๒๔, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๑๙๙.

^{๖๑} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), **ภาษาธรรม ๙**, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : [www. Buddhavihara.De](http://www.Buddhavihara.De), หน้า ก, [๑๗ ตุลาคม ๒๕๕๙].

๑. อัตตัตถะ ประโยชน์ตน คือการบรรลุจุดหมายแห่งชีวิต ได้รับประโยชน์ ๓ คือ ทิฏฐธัมมิกัตถะ สัมปรายิกัตถะและปรมัตถะ(ซึ่งจะอธิบายในลำดับต่อไป) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับตนเองเป็นผลที่เกิดกับตนโดยเฉพาะเน้นการพึ่งตนเองได้ทุกระดับ เพื่อไม่ต้องเป็นภาระผู้อื่นหรือ ถ่วงหมู่คณะ และเพื่อความเป็นผู้พร้อมที่จะช่วยเหลือผู้อื่น บำเพ็ญกิจต่างๆ อย่างได้ผลดีคุณธรรมที่เป็นแก่นนำเพื่อการบรรลุประโยชน์นี้ คือ ปัญญาและบำเพ็ญไตรสิกขา ในแง่ของการพัฒนาตนเองให้ดีบริบูรณ์

๒. ปรัตถะ ประโยชน์ผู้อื่น หรือประโยชน์ท่าน คือ การช่วยเหลือเกื้อกูลสนับสนุนผู้อื่นให้บรรลุประโยชน์ หรือเข้าถึงจุดหมายแห่งชีวิต คือ ทิฏฐธัมมิกัตถะ สัมปรายิกัตถะและ ปรมัตถะ ประคับประคองให้เขาสามารถพึ่งตนเองได้ เช่นเดียวกับตนจึงนับเป็นการทำประโยชน์ แก่ผู้อื่น ผลเกิดขึ้นกับคนอื่นนอกจากเรา

๓. อุภยัตถะ ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย คือ ประโยชน์ร่วมกันของตนเองและผู้อื่น กล่าวคือ ทิฏฐธัมมิกัตถะ สัมปรายิกัตถะ และปรมัตถะ ได้เกิดขึ้นในสังคมโดยรวมโดยเฉพาะ สภาพแวดล้อมและความเป็นอยู่ที่เอื้ออำนวยแก่การปฏิบัติเพื่อบรรลุ อัตตัตถะ และการบำเพ็ญ ปรัตถะของทุกคน คุณธรรมที่เป็นแก่นนำให้บรรลุจุดหมายนี้คือ วินัยและความสามัคคี หลักธรรมคำสอนที่จะนำมาปฏิบัติ คือ สาราณียธรรม ๖ และ อปริหานิยธรรม ๗ ประเภทของประโยชน์ ๓ อย่าง หรืออรรถประโยชน์ คือ

๑) ทิฏฐธัมมิกัตถะ คือ ประโยชน์ปัจจุบัน หรือจุดหมายขั้นต้น

๒) สัมปรายิกัตถะ คือ ประโยชน์ภพหน้า เป็นประโยชน์ด้านคุณค่าของชีวิต

๓) ปรมัตถะ คือ ประโยชน์อย่างยิ่ง หรือประโยชน์สูงสุดเป็นประโยชน์ที่เป็นสาระแท้ จริยของชีวิต^{๖๒}

พระมหาสมปอง ตาลปุตโต (นครโธสง) กล่าวว่า “อัตถจริยา” หมายถึง การบำเพ็ญประโยชน์ช่วยเหลือกันและกันในวงแคบ และบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ในวงกว้าง หลักธรรมข้อนี้มุ่งสอนให้คนพัฒนาตน ๒ ด้าน คือ การทำตนให้เป็นประโยชน์และทำในสิ่งที่ เป็น ประโยชน์ การทำตนให้เป็นประโยชน์หมายถึง ทำตนให้มีคุณค่าในสังคมที่ตนอาศัยอยู่เหมือนคำ ที่ว่า “อยู่ก็ให้เขาไว้ใจ ไปก็ให้เขาคิดถึง” คนที่ไม่นิ่งดูตายมีอะไรพอที่จะช่วยเหลือคนอื่น และสังคมได้ก็เอาใจเขามาช่วยช่วยเหลือตามกำลังสติกำลัง ทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า “คนทำหมู่ คณะให้งาม” อยู่ที่ไหนก็สร้าง ความเจริญที่นั่น วิธีทำตนให้เป็นประโยชน์และทำและทำสิ่งที่ เป็น ประโยชน์ อาจทำได้หลายวิธี เช่น การตั้งใจศึกษาเล่าเรียน ฝึกฝนอบรมตนให้เป็นคนเจริญด้วย ความรู้ ความสามารถ เป็นบุตรที่ดีของ บิดามารดา เป็นศิษย์ที่ดีของครูอาจารย์ เป็นนักเรียนที่ดี ของสถานศึกษา เป็นพลเมืองที่ดีของ ประเทศชาติ ตลอดจนเป็น ศาสนิกชนที่ดีของพระพุทธศาสนา กล่าวโดยสรุป “อัตถจริยา” คือ การ ประพฤติประโยชน์ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่ผู้อื่น ดังบทที่ว่า

“อาศัยเรือนท่านให้ วิจารณ์

เห็นท่านทำงาน ช่วยพร้อม

แม้มีกิจโดยสาร นาเวศ

^{๖๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), หน่วยการศึกษาที่ ๓ คุณค่าและความหมายของชีวิต, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : www.Kroobannok.Com[๑๗ ตุลาคม ๒๕๕๔].

พ่ายคอยช่วยคำจ้วง จรดให้จนถึง”^{๖๓}

๒.๒.๕ ความหมายเกี่ยวกับสมานัตตตา

“สมานัตตตา” แปลได้หลายนัยและความหมายดีๆทั้งนั้น เช่น ความไม่ถือตัว คือไม่ หยิ่ง ทะนงตัว การวางตนเหมาะสมแก่ฐานะ ความเป็นผู้เสมอกันในสุขและทุกข์ คือ ร่วมสุขร่วมทุกข์ การประพฤติตนให้เหมาะสมแก่ภาวะบุคคลและเหตุการณ์ การประพฤติได้ดังนี้เป็นข้อหนึ่ง ในการยึดเหนี่ยวน้ำใจกัน

“สมานัตตตา” คือการวางตนเสมอดันเสมอปลาย หมายถึงการวางตนได้เหมาะสมมีความหมาย ๒ ประการคือ

๑) วางตนได้เหมาะสมกับฐานะที่ตนมีอยู่ในสังคม เช่น เป็นหัวหน้าครอบครัว เป็นบิดา มารดา เป็นครูอาจารย์ เป็นเพื่อนบ้าน เป็นต้น ตนอยู่ในฐานะอะไรก็วางตนให้เหมาะสมแก่ฐานะที่เป็นอยู่ และทำได้อย่างเสมอดันเสมอปลาย

๒) ปฏิบัติตนอย่างสม่ำเสมอต่อคนทั้งหลาย ให้ความเสมอภาค ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่นเสมอในสุขทุกข์คือ ร่วมสุขร่วมทุกข์ ร่วมรับปัญหาและร่วมแก้ปัญหาเพื่อประโยชน์ของ สังคม คุณธรรมข้อนี้จะช่วยให้เราเป็นคนมีจิตใจหนักแน่นไม่โลภ รวมทั้งยังเป็นการสร้างความ นิยม และไว้วางใจให้แก่ผู้อื่นอีกด้วย

“สมานัตตตา” การวางตัวสม่ำเสมอ (วางตนพอดี) เมื่อนักบริหารไม่ทอดทิ้งผู้ร่วมงานทั้งหลายเขาจึงสามารถสร้างทีมงานขึ้นมาได้ นั่นคือถือคติว่า " มีทุกข์ร่วมทุกข์มีสุขร่วมสุข " นักบริหารต้องกล้ารับผิดชอบในผลการตัดสินใจของตน ถ้าผลเสียตกมาถึงผู้ปฏิบัติตามคำสั่งของตน นักบริหารต้องออกมาปกป้องคนนั้น ไม่ใช่หนีเอาตัวรอดตามลำพัง ตัวอย่างคนที่สมานัตตตา ก็คือ คนที่เป็นเพื่อนตาย ดังในบทโคลงที่ว่า

“เพื่อนกิน สิ้นทรัพย์แล้ว แห้งหนิ
หาง่าย หลายหมื่นมี มากได้
เพื่อนตาย ถ่ายแทนชี วาอาตย์
หายาก ฝากผีไข้ ยากแท้จักหา” ^{๖๔}

สรุปว่า “สมานัตตตา” คือ การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง สร้างความเป็นภาวะ ผู้นำเสมอดันเสมอปลาย

๒.๓ ข้อมูลพื้นที่วิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาสภาพพื้นที่ของสถานศึกษาในอำเภอบรรพตพิสัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต ๒ มีโรงเรียน ๕๒ โรงเรียน ๑๓ ตำบล ดังนี้

๑. ตำบลด่านช้าง ๖ โรงเรียน ได้แก่

๑.๑ โรงเรียนบ้านวังฆ้อง(ราษฎร์สุริยศึกษา)

^{๖๓} พระมหาสมปอง ตาลปุตฺโต (นครไธสง), ความหมายของอรรถจริยา, แหล่งที่มา : www.Dhamma-delivery.com [๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๙].

^{๖๔} โคร่งโลกนิต, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : www.St/acth/bhatips/loganit.com [๑๘ ตุลาคม ๒๕๕๙].

- ๑.๒ โรงเรียนบ้านหนองละมาน
- ๑.๓ โรงเรียนวัดหนองปลาไหล
- ๑.๔ โรงเรียนบ้านหนองคล้า
- ๑.๕ โรงเรียนบ้านทุ่งท่าเสา
- ๑.๖ โรงเรียนวัดด่านช้าง
๒. ตำบลตาซัด ๗ โรงเรียน ได้แก่
 - ๒.๑ โรงเรียนบ้านหนองเจ็ดหาบ
 - ๒.๒ โรงเรียนวัดสังขสุทธาวาส
 - ๒.๓ โรงเรียนวัดธรรมรักขิตาราม
 - ๒.๔ โรงเรียนบ้านดงคู้
 - ๒.๕ โรงเรียนวัดโพธิ์ขวัญ
 - ๒.๖ โรงเรียนโรงเรียนบ้านจั่วแบ้
 - ๒.๗ โรงเรียนไทยรัฐวิทยา ๕๙ (วัดสังขวิจิตร)
๓. ตำบลตาสัง ๕ โรงเรียน ได้แก่
 - ๓.๑ โรงเรียนวัดจันทร์ทอง
 - ๓.๒ โรงเรียนวัดคลองสองหนอง
 - ๓.๓ โรงเรียนวัดตาสังใต้
 - ๓.๔ โรงเรียนวัดบ้านไผ่
 - ๓.๕ โรงเรียนวัดบ้านวัง
๔. ตำบลท่าจั่ว ๒ โรงเรียน ได้แก่
 - ๔.๑ โรงเรียนอนุบาลบรรพตพิสัย(วัดส้มเสี้ยว)
 - ๔.๒ โรงเรียนบ้านหนองน้ำเขียว
 - ๔.๓ โรงเรียนวัดท่าจั่ว
๕. ตำบลบางตาหงาย ๓ โรงเรียน ได้แก่
 - ๕.๑ โรงเรียนวัดวิเวตาราม
 - ๕.๒ โรงเรียนวัดมงคลสถิตย์
 - ๕.๓ โรงเรียนบ้านบึงราษฎร์
๖. ตำบลบางแก้ว ๓ โรงเรียน ได้แก่
 - ๖.๑ โรงเรียนวัดบางแก้ว(บางแก้วพิทยาคม)
 - ๖.๒ โรงเรียนวัดประสาธวิถิ์
 - ๖.๓ โรงเรียนวัดโบสถ์สามัคคีธรรม
๗. ตำบลบึงปลาทุ ๒ โรงเรียน ได้แก่
 - ๗.๑ โรงเรียนบ้านหนองมะขาม
 - ๗.๒ โรงเรียนราษฎร์ร่วมสามัคคี
๘. ตำบลบ้านแดน ๓ โรงเรียน ได้แก่
 - ๘.๑ โรงเรียนวัดบ้านแดน

- ๘.๒ โรงเรียนวัดเขาหัวลูง
- ๘.๓ โรงเรียนวัดเทพสถาพร
- ๙. ตำบลหนองกรด ๗ โรงเรียน ได้แก่
 - ๙.๑ โรงเรียนวัดบ้านปลั่ง
 - ๙.๒ โรงเรียนชุมชนบ้านคลองเคียน(ประชาสามัคคี)
 - ๙.๓ โรงเรียนวัดหนองกรด
 - ๙.๔ โรงเรียนวัดธรรมจริยาวาส
 - ๙.๕ โรงเรียนบ้านใหม่(ราษฎร์บูรณะ)
 - ๙.๖ โรงเรียนบ้านหนองเสือ
 - ๙.๗ โรงเรียนวัดคลองธรรม
- ๑๐. ตำบลหนองตา ๔ โรงเรียน ได้แก่
 - ๑๐.๑ โรงเรียนวัดหนองตา
 - ๑๐.๒ โรงเรียนวัดคลองจินดา
 - ๑๐.๓ โรงเรียนบ้านโคกกวาง
 - ๑๐.๔ โรงเรียนวัดจิกลาด
- ๑๑. ตำบลหูกวาง ๒ โรงเรียน ได้แก่
 - ๑๑.๑ โรงเรียนหัดไทยวิทยายุทธ
 - ๑๑.๒ โรงเรียนวัดหูกวาง(เป็รื่องอุ้นอุทิศ)
- ๑๒. ตำบลอ่างทอง ๔ โรงเรียน ได้แก่
 - ๑๒.๑ โรงเรียนวัดอ่างทอง
 - ๑๒.๒ โรงเรียนวัดท่าแรด
 - ๑๒.๓ โรงเรียนวัดวิมลประชาราษฎร์
 - ๑๒.๔ โรงเรียนวัดบ้านคลอง
- ๑๓. ตำบลเจริญผล ๓ โรงเรียน ได้แก่
 - ๑๓.๑ โรงเรียนวัดเจริญผล
 - ๑๓.๒ โรงเรียนวัดมาบมะขาม
 - ๑๓.๓ โรงเรียนวัดศรัทธาราม^{๖๕}

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๔.๑ งานวิจัยในประเทศ

พัชรินทร์ ช่วยศิริ ได้ศึกษาการศึกษาการดำเนินงานนิเทศภายในของโรงเรียนวัดประดู่ฉิมพลี ผลการวิจัยพบว่า

^{๖๕} สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต ๒, ข้อมูลโรงเรียนในอำเภอบรรพตพิสัย, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.nsw2.go.th> [๑๕ ต.ค. ๒๕๕๙].

๑. การดำเนินงานนิเทศภายในของโรงเรียนวัดประดู่ฉิมพลี ใน ๕ ด้าน มีการดำเนินการ ดังนี้ ๑) ด้านการให้ความช่วยเหลือแก่ครูโดยตรง มีการส่งเสริมให้ครูมีความรู้ และให้การสนับสนุน เครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์และวิธีการจัดการเรียนการสอน ๒) ด้านการพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม มีการพัฒนาให้ครูมีทักษะการทำงานกลุ่ม เข้าใจบทบาทของตน รับผิดชอบหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ตามโครงสร้างการบริหารงาน ๓) ด้านการพัฒนาทางวิชาชีพครูมีการอบรมครูเพื่อพัฒนาทางวิชาชีพทั้งด้านเทคนิคการสอนและการส่งเสริมให้มีทัศนคติที่ดีต่อวิชาชีพครู ๔) ด้านการพัฒนาหลักสูตร ได้ให้ครูมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา โดยผู้บริหารสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ และจัดการประชุม อบรม ติดตามและประเมินหลักสูตร ๕) ด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน มีการดำเนินการให้ครูนำการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนไปใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้

๒. ปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินการนิเทศภายใน ๕ ด้าน ดังนี้ ๑) ด้านการให้ความช่วยเหลือแก่ครูโดยตรง ขาดคนที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ในด้านการนิเทศภาระ งานของผู้นิเทศมีมาก ขาดความต่อเนื่องในการดำเนินการนิเทศ ควรให้การอบรมกับผู้ที่จะต้องทำหน้าที่นิเทศ จัดประชุมเพื่อติดตามผลการนิเทศ ๒) ด้านการพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม มีความแตกต่างกันทางความคิดของครู ครูมีภาระงานมาก ควรลดภาระงานของครู ควรส่งเสริมให้ครู ยอมรับฟังความคิดของคนส่วนใหญ่ ๓) ด้านการพัฒนาทางวิชาชีพ ขาดกิจกรรมพัฒนางานวิชาชีพที่มีความหลากหลายและไม่ตรงกับความต้องการ ควรจัดกิจกรรมพัฒนางานวิชาชีพที่หลากหลายและ ควรส่งเสริมทักษะการเขียนเชิงวิชาการให้กับครู ๔) ด้านการพัฒนาหลักสูตร ขาดความรู้และ ประสบการณ์ของครูในการจัดทำหลักสูตรใหม่ บุคลากรในบางกลุ่มสาระขาดแคลน ควรจัดอบรม และให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรแก่ครูและจัดสรรบุคลากรให้เหมาะสม และ ๕) ด้านการ วิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน ขาดความรู้ด้านเทคนิคการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนของครูควรให้ ความรู้และคำแนะนำในการจัดทำวิจัยที่ถูกต้องแก่ครู^{๖๖}

โสภณ ทองจิตร์ ได้ศึกษาการปฏิบัติงานตามกระบวนการนิเทศการศึกษาภายในของผู้นิเทศในโรงเรียนในเครือข่ายบางกุ่ม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติงานตามกระบวนการนิเทศการศึกษาภายในของผู้นิเทศในโรงเรียนในเครือข่ายบางกุ่ม จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยรวมปฏิบัติในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า การประเมินผลการนิเทศมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดรองลงมาได้แก่ การดำเนินการนิเทศ การวางแผนการนิเทศ การปรับปรุงแก้ไข และการสำรวจความต้องการจำเป็นของโรงเรียนตามลำดับ^{๖๗}

มนตรี สิริทัตสุนทร ได้ศึกษาความต้องการการนิเทศภายในโรงเรียนของครู โรงเรียนสังกัดเทศบาลนครระยอง จังหวัดระยอง ผลการวิจัยพบว่า ความต้องการการนิเทศภายในของครู ใน ๕ ด้าน คือ ด้านการให้ความช่วยเหลือกับครูโดยตรง ด้านการพัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม ด้านการ

^{๖๖} พิชรินทร์ ช่วยศิริ, “การศึกษาการดำเนินงานนิเทศภายในของโรงเรียนวัดประดู่ฉิมพลี” สารนิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๔), หน้า ๑๑๙ – ๑๒๒.

^{๖๗} โสภณ ทองจิตร์, “การปฏิบัติงานตามกระบวนการนิเทศการศึกษาภายในของผู้นิเทศในโรงเรียนในเครือข่ายบางกุ่ม จังหวัดสุราษฎร์ธานี”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสุราษฎร์ธานี, ๒๕๕๓), หน้า ๗๑-๗๓.

เสริมสร้างประสบการณ์ทางวิชาชีพ ด้านการพัฒนาหลักสูตร ด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน^{๖๘}

รัตติกาล วังคะฮาด ได้ศึกษาเรื่องการนิเทศภายในของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร เขตบางบอน พบว่า ระดับการปฏิบัติงาน การนิเทศภายในของโรงเรียนประถมศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน สูงสุด ๓ ด้าน คือ ด้านการพัฒนาหลักสูตร ด้านการเรียนการสอน และด้านการจัดบริการพิเศษแก่นักเรียน การเปรียบเทียบระดับสภาพการนิเทศภายในของโรงเรียนพบว่าในภาพรวมระดับการปฏิบัติงานการนิเทศภายในตามความคิดเห็นของผู้ให้การนิเทศสูงกว่าผู้รับการนิเทศ และแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ระดับปฏิบัติงานการนิเทศภายในของโรงเรียนตามสภาพของบุคลากร จำแนกตามอายุ พบว่า ระดับปฏิบัติงานการนิเทศภายในตามความคิดเห็นของผู้ที่มีอายุ ๔๐ ปีขึ้นไป สูงกว่าผู้ที่มีอายุต่ำกว่า ๔๐ ปี และแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เมื่อจำแนกตามประสบการณ์ พบว่า ระดับปฏิบัติงานการนิเทศภายในตามความคิดเห็นของผู้มีประสบการณ์ ๕ ปีขึ้นไป สูงกว่าผู้ที่มีประสบการณ์ต่ำกว่า ๕ ปี และแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ปัญหาที่พบและน่าสนใจ ๓ ด้าน คือ ด้านการจัดหาวัสดุ ด้านการปฐมนิเทศครูใหม่ ด้านการสร้างความสัมพันธ์ชุมชน วิธีการแก้ไขมีดังนี้ ควรจัดหาวัสดุให้เพียงพอกับความต้องการ ควรมีการจัดปฐมนิเทศครูใหม่ ให้เกิดความเข้าใจในเรื่องของการปฏิบัติงาน ควรมีการประสานงานกับชุมชนให้มากขึ้น มีการจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน เช่น ประเพณีต่างๆ^{๖๙}

วชิรา บุตรพรม ได้ศึกษาเกี่ยวกับ ความต้องการการนิเทศภายในของครู โรงเรียนนาหลวง สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน ๑๐ ด้าน พบว่า ระดับความต้องการการนิเทศภายในโรงเรียนนาหลวง สังกัดกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมทั้ง ๑๐ ด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยมาก-น้อยที่สุด ดังนี้ ด้านการจัดวัสดุอุปกรณ์ ด้านการฝึกอบรมครูประจำการ และด้านการพัฒนาหลักสูตร^{๗๐}

กัลยา เวียงนนท์ ได้ศึกษาเกี่ยวกับ ความพึงพอใจของครูผู้สอนต่อการนิเทศภายในสถานศึกษา ขั้นพื้นฐานขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๑ พบว่าครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๑ มีระดับความพึงพอใจต่อการนิเทศภายใน ด้านการศึกษาสภาพและความต้องการ ด้านการวางแผน ด้านการปฏิบัติการนิเทศ และด้านการประเมินผล อยู่ในระดับมาก เมื่อเปรียบเทียบระดับความพึงพอใจต่อการนิเทศภายในแต่ละด้าน จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า ด้านการศึกษาสภาพและความต้องการ ด้านการวางแผน ด้านการประเมินผล ไม่แตกต่างกัน ส่วนด้านการปฏิบัติการนิเทศ พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในระดับ ๐.๐๑ โดยครูผู้สอนที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรีหรือปริญญาตรีมีระดับความพึงพอใจต่อการนิเทศภายในมากกว่า ครูผู้สอนที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี และเมื่อเปรียบเทียบระดับความพึงพอใจต่อการนิเทศภายในแต่ละด้าน จำแนกตามประสบการณ์ในการ

^{๖๘}มนตรี สิริทัตสุนทร, “ความต้องการการนิเทศภายในโรงเรียนของครู โรงเรียนสังกัดเทศบาลนครระยอง จังหวัดระยอง”, *วิทยานิพนธ์การศึกษาหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๐), หน้า บทคัดย่อ.

^{๖๙}รัตติกาล วังคะฮาด, “การนิเทศภายในของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร เขตบางบอน”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๕๑), หน้า บทคัดย่อ.

^{๗๐}วชิรา บุตรพรม, “ความต้องการการนิเทศภายในของครู โรงเรียนนาหลวง สังกัดกรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี, ๒๕๕๓), หน้า บทคัดย่อ.

ทำงาน พบว่า ด้านการศึกษาสภาพและความต้องการ ด้านการปฏิบัติการนิเทศ ด้านการประเมินผล ไม่แตกต่างกัน ส่วนด้านการวางแผน พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ โดยครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ในการทำงานสูงกว่า ๒๐ ปีขึ้นไป มีความพึงพอใจในการปฏิบัติงานมากกว่าครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ในการทำงาน ๑๐ – ๒๐ ปี^{๗๑}

๒.๔.๒ งานวิจัยในประเทศ

โคแกน (Cogan) ได้ศึกษาไว้หลายเรื่องเกี่ยวกับการนิเทศการสอน และได้สรุปผลการวิจัยไว้ว่า ในทางด้านจิตวิทยาการนิเทศการสอนนั้น ครูจำนวนมากมีทัศนคติในทางลบ ในทางถูกข่มขู่ทางวิชาชีพ ทำให้หมดกำลังใจ และเสียขวัญต่อความสามารถในการสอนซึ่ง ลูมเบอร์ก (Blumberg, 1974) ได้ศึกษาค้นคว้าต่อไปว่า ทางการนิเทศการสอน ครูได้วิจารณ์และให้ความเห็นว่า การนิเทศการสอนเป็นส่วนหนึ่งของระบบการศึกษาซึ่งได้ฝังรากอย่างลึกซึ้งซึ่งมานานแต่ไม่มีบทบาทอย่างจริงจัง และแท้จริงที่จะช่วยเหลือหรือปรับปรุงให้วิชาชีพของครูให้ดีขึ้น จะเป็นเสมือนสิ่งที่ติดค้างอยู่ในระบบการจัดการศึกษาในปัจจุบันที่ไม่มีประโยชน์^{๗๒}

ทิลahun (Tilahun) ได้ทำการศึกษานิเทศการนิเทศที่โรงเรียนต้องการของประเทศกำลังพัฒนา โดยการศึกษาในประเทศเอธิโอเปีย วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเทคนิคการนิเทศที่ใช้อย่างแพร่หลาย เปรียบเทียบแนวความคิดในการนิเทศการศึกษา ศึกษาประวัติความเป็นมาของการศึกษาในเอธิโอเปีย พิจารณาความเปลี่ยนแปลงของระบบการศึกษาของชนบทรณนิยมประเพณีประเพณีผลการปฏิบัติงานนิเทศการศึกษา ทัศนคติของครู ศึกษาเทคนิค และนักเรียนเกี่ยวกับการปฏิบัติงานนิเทศ การศึกษาที่สามารถนำไปใช้และแนะนำเทคนิคที่มีส่วนทำให้ประสบผลสำเร็จ โดยศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและสอบถามผลการวิจัยพบว่า ครูมีความต้องการได้รับการนิเทศมาก กิจกรรมในการนิเทศที่นิยมใช้และเป็นประโยชน์คือการอบรมแนะนำ การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ การสาธิตการสอนโดยศึกษานิเทศก์ การอภิปรายร่วมกับครู การเยี่ยมชั้นเรียน และสังเกตการณ์สอน โดยครูชอบการนิเทศที่ไม่ใช่การบังคับเป็นหลัก^{๗๓}

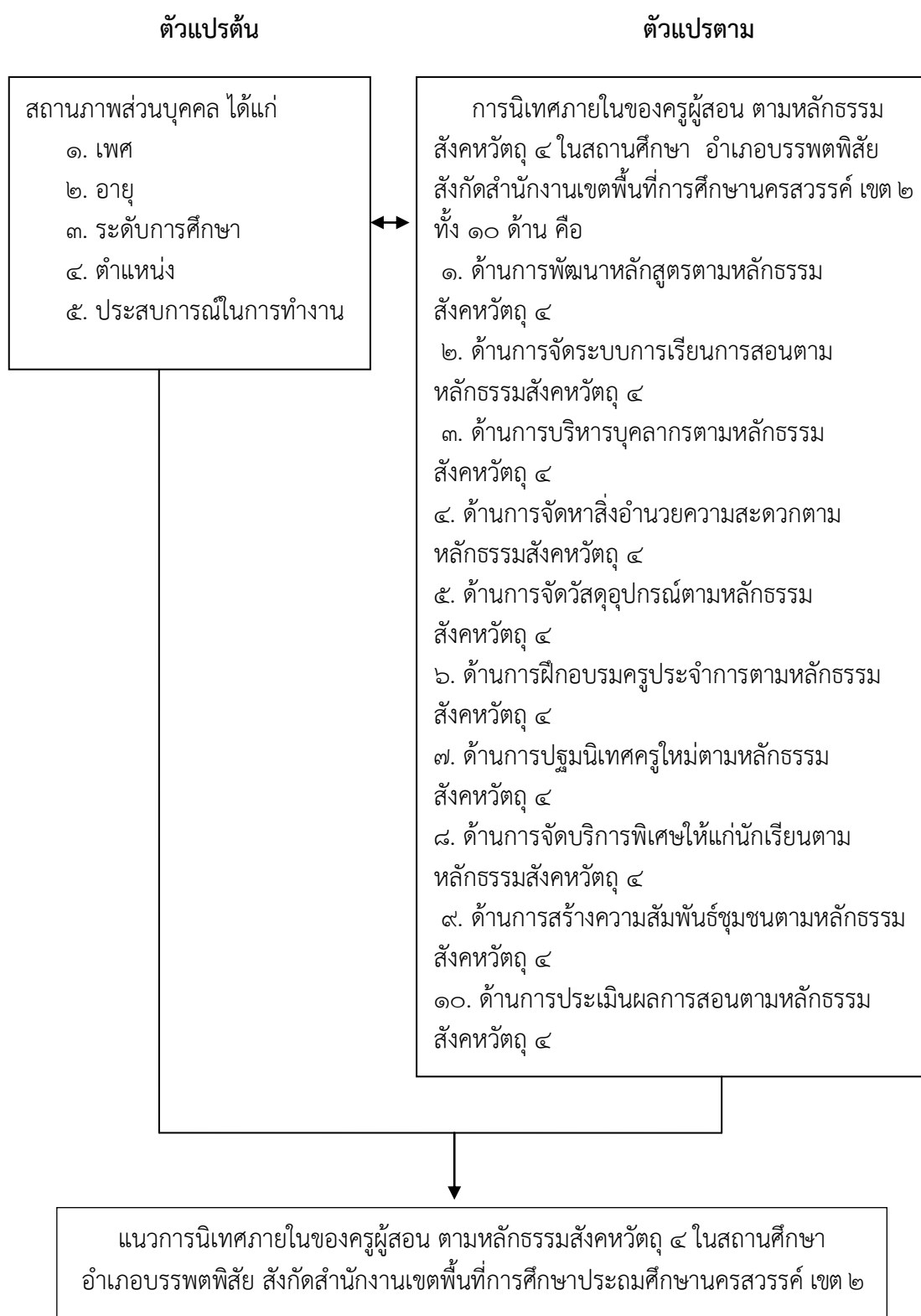
๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ได้กำหนดกรอบแนวคิด ในการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการนิเทศภายในของครูผู้สอน ตามหลักธรรมสังคหวัตถุ ๔ ในสถานศึกษา อำเภอบรรพตพิสัย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต ๒ สามารถสรุปแผนภาพกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ได้ดังนี้

^{๗๑} กัลยา เวียงนนท์, “ความพึงพอใจของครูผู้สอนต่อการนิเทศภายในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๑”, สารนิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า บทคัดย่อ.

^{๗๒} Cogan, Morris L, *Clinical Supervision*, Boston : Houghton Mifflin, (1973).

^{๗๓} Beyene, Tilahun, *The Kind of School Supervision Needs in Developing Countries. Case Study Ethiopia*. Dissertation Abstracts International, (1983 : 2168 A).

แผนภาพที่ ๒.๑ กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework)